

# Geçici Misafirlikten Kalıcı Yerleşmeye Evrilen Süreçte Türkiye'deki Suriyelilerin Yaşadıkları Sorunları Yeniden Tartışmak

Hilal Barın\*

## Öz

Yakın tarihte yaşanan savaşlar, çatışmalar ve siyasi olaylar neticesinde ortaya çıkan göç hareketleri, göç edilen ülkelerin sosyolojik yapılarını etkilerken göç edenleri de etkilemektedir. Ortadoğuda Arap Baharının en sancılı izdüşümünün yaşandığı Suriye'den Türkiye'ye yaşanan göç akını da buna örnektir. Suriye'de halihazırda iç savaş devam etmektedir ve geri dönebilecekleri güvenli bir ülkeleri bulunmamaktadır. Türkiye'de onikinci yılını dolduran bu kitlesel göç hareketinin geçici misafirlikten zorunlu kalıcılığa evrildiği bir süreç yaşanmaktadır. Bu çalışmada, tarihinde ilk kez bu kadar kısa süre zarfında ve bu büyüklükte göç alan Türkiye'deki Suriyelilerin yaşadıkları sorunlar ele alınacaktır. Bu sorunları ele almak için göç ve mülteciler alanında çalışan akademisyen, siyasetçi ve STK temsilcileriyle nitel araştırma modeli olan tematik analiz yönetimi ile derinlemesine mülakatlar yapılmış, bu sorunlar tartışılmıştır ve politika önerileri ortaya konulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** Sığınmacı, Mülteci, Geçici Koruma, Suriyeli Mülteciler.

**Problems Faced by Syrians in Turkey in the Process Evolving From Temporary Guests to Permanent Resettlement**

## Abstract

Migration movements, which emerged as a result of wars, conflicts and political events in the recent history, affect the sociological structure of the migrated countries and also affect the immigrants. The migration flow from Syria, where the most painful reflection of the Arab Spring was experienced in the Middle East, to Turkey has also affected both our country and the migrating population. An unending civil war is still going on in Syria, and people still do not have a safe country where they can return to due to the principle of "not being sent back" in forced migrations that occur in war situations. In Turkey, on the other hand, there is a process in which this mass migration movement, that has completed its twelfth year, has evolved from temporary stay to compulsory permanence. In order to address the problems Syrians have experienced in Turkey after twelve years, in-depth interviews were conducted with academicians, politicians and representatives of NGOs working in the field of migration and refugees, using the thematic analysis method, which is a qualitative research model; and these problems were discussed and policy recommendations were made.

**Keywords:** Asylum Seeker, Refugee, Temporary Protection, Syrian Refugees.

\*Dr. Öğr. Üyesi | Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi  
hbarin@ybu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-3779-0021

DOI: 10.36484/liberal.1298855

*Liberal Düşünce* Dergisi, Yıl: 28, Sayı:110, Bahar 2023, ss.147-179.

Gönderim Tarihi: 18 Mayıs 2023 | Kabul Tarihi: 25 Mayıs 2023

## Giriş

Göç yeni bir olgu olarak düşünülse de aslında insanlık tarihi kadar eskidir. Şu farkla ki sınırları aşan göç hareketleri hiç bugünkü kadar yoğun bir şekilde gerçekleşmemiştir. Son yıllarda ekseriyetle savaşlar, çatışmalar, doğal afetler ve da siyasi olaylar sebebiyle ortaya çıkan göç hareketleri farklı din, kültür ve dile sahip insanları bir araya getirmiştir. Arap Baharı olarak adlandırılan süreçte ise iç savaşlar sonucu kitlesel göçler yaşanmış ve yeni mülteci akınları bütün dünyayı etkilemiştir. Arap Baharının en sancılı izdüşümü ise Suriye’de yaşanmış, Suriyelilerin zorunlu kitlesel göçü sonucunda Türkiye’ye yansımıştır.

Göç hareketlerinin odağında yer alan Türkiye 2011 yılından bu yana Suriye’de yaşanan iç savaş nedeniyle sayıları neredeyse 4 milyonu bulan kitlesel bir göç ile karşılaştı. Suriye’ye ve Avrupa Birliği’ne (AB) komşu olan Türkiye açık kapı politikası ile çok sayıda Suriyelinin sınırlarından girmesine izin verdi. Suriyeliler için sınır kapılarına yakın bölgelerde kamplar kuruldu, buralarda yerleşim sağlandı (ICG:2014,2). Suriyeliler için ‘açık kapı politikası’ yanı sıra ‘geçici koruma’ hükmü uygulandığı gibi korumanın vazgeçilmez bir yönü ve uluslararası sığınmacı hukukunun temel dayanaklarından birisi olan, zulüm riski olan yere ‘geri göndermeme’(non-refoulment) ilkesine bağlı kalındı (UNHCR,2014:7). Türkiye, savaşın ilk başladığı günden bu yana ülke içinde ve dışında Suriyeliler için birçok adım attı ve atmaya da devam etmektedir. Bu yönüyle hem Suriyeliler hem de göçün ana taşıyıcısı olan Türkiye açısından durum her geçen gün zorlaşmaya devam etmektedir.

Suriye’de savaşın uzaması ve durumun gittikçe kötüleşmesi ile Suriyelilerin sığınması geçici misafirlikten, zorunlu kalıcılığa evrildi. Suriyelilerin Türkiye’ye göçü onikinci yılını geride bırakırken karşılaşılan sorunlar salt temel ihtiyaçların karşılanmasıyla çözülebilecek bir sorun olmaktan çıkarak, siyasal, toplumsal ve ekonomik yönleriyle önem arz eden sorunlar haline geldi. Türkiye’nin dört bir yanına dağılmış Suriyelilerin en çok karşılaştıkları sorunlar barınma, işsizlik, maddi sorunlar, dil bilmeme, ayrımcılıkla karşılaşma, iş ve eğitim imkânlarının sınırlı olması, kurumlar ile ilgili bilgiye erişim, ihmal ve istismar, yalnızlık, sosyal dışlanma, yabancılık, cinsiyet eşitsizliği, psikolojik sorunlar, travma, kültür, din ve sosyal çevre farklılıkları gibi sorunlardır. Bu çalışma bu sorunlardan hareketle göç, mülteciler ve ülkemizdeki Suriyelilerle ilgili alanlarda çalışan akademisyen, siyasetçi ve STK başkan ve koordinatörleriyle derinlemesine mülakatlar yaparak sorunları gün ışığına çıkartmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada Türkiye’deki Suriyelilerin yaşadıkları sorunları onikinci yılın ardından yeniden tartışmak için Ankara,

İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa'da göç alanında çalışan Sakarya Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Yusuf ADIGÜZEL, DSİP Eşbaşkanı ve Hepimiz Göçmeniz Kampanyası Aktivisti Şenol KARAKAŞ, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları ve Araştırmaları Merkezi Müdürü Dr. Ali Zafer SAĞIROĞLU, Irkçılığa Dur De Platformu Aktivisti Yıldız Önen, TBMM 23. Dönem Milletvekili Dr. Ufuk URAS, Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği Koordinatörü Dr.Erdem AYÇİÇEK, Harran Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden Doç. Dr., Mahmut KAYA, Anadolu Federasyonu Başkanı Turgay ALDEMİR, Irkçılığa ve Milliyetçiliği Dur De Girişimi-Hepimiz Göçmeniz Aktivisti Canan ŞAHİN ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır.

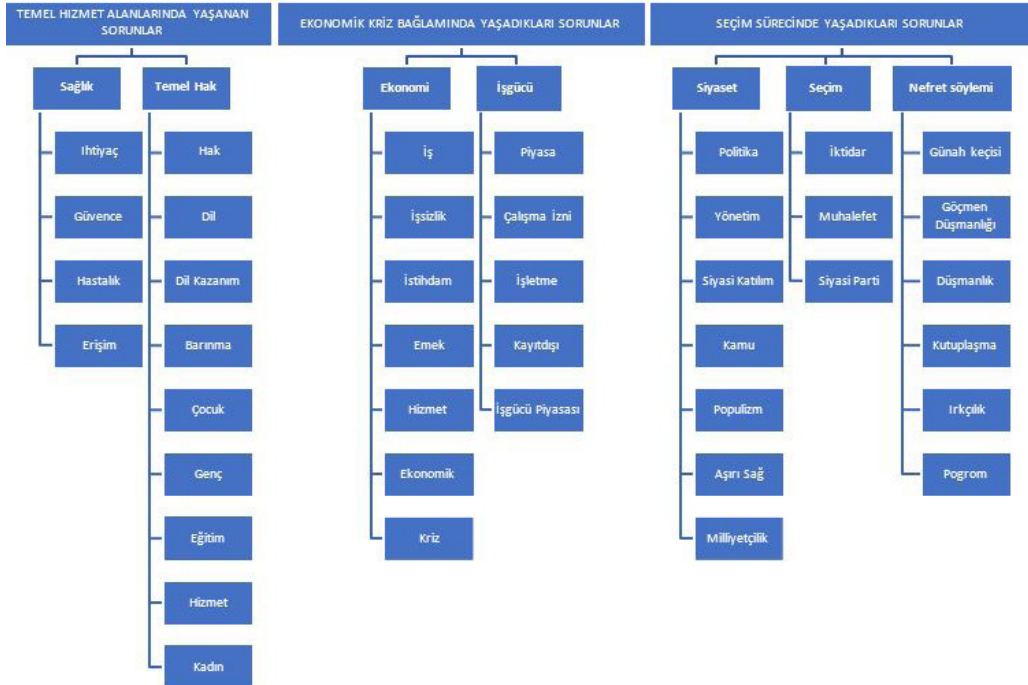
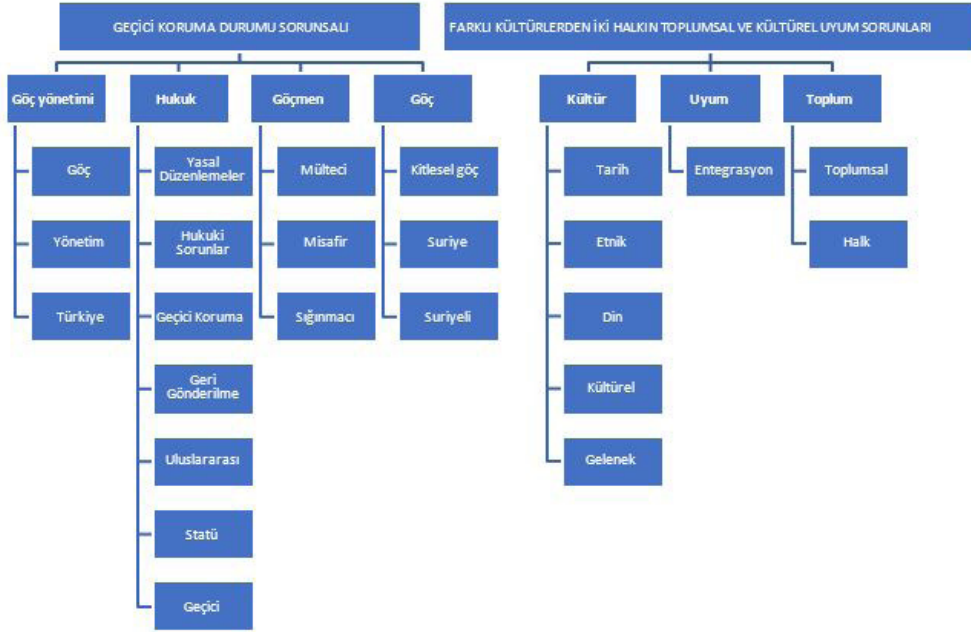
### **Araştırmanın Yöntemi**

Literatürde göç konusundaki temel araştırmaların önemli kısmını, göçmenler üzerine yoğunlaşan nitel araştırmalar oluşturmaktadır. Nitel araştırma, karmaşık toplumsal konuları genellikle aktörlerin nasıl tanımladığı ve eylemlerini yöneten motifleri açıklar (Lofland ve H. Lofland, 1995:13). Nitel araştırma, karmaşık toplumsal konuların detaylı bir şekilde anlaşılmasına ihtiyaç duyulması nedeniyle gerçekleştirilmektedir (Creswell, 2007: 40). Nitel verileri araştırmanın anlaşılması bakımından onları düzenlemek, yönetilebilir birimlere ayırmak, kodlamak ve sınıflandırmak zorunludur (Dey,1993:32, 47). Bu bağlamda bu nitel araştırmada toplumsal fenomenlerin biçimini, içeriğini ve bağlamını tarihsel çevreden ayırmadan nitel analiz yöntemi olan tematik analiz yaklaşımı kullanılmıştır.

Tematik analiz (Thematic analysis) bir veri kümesindeki temaları arama amacı olarak ortak noktaların, farklılıkların ve ilişkilerin incelenmesidir (Gibson ve Brown,2009:128). Bir veri kümesindeki anlam kalıplarını (temaları) sistematik olarak tanımlamaya, düzenlemeye ve bunlara ilişkin içgörü sunmaya yönelik bir yöntemdir. Tematik analiz, veriler içindeki temaları belirleme, analiz etme ve raporlama yöntemidir. Tematik analiz yöntemi açıklamanın temeli için önemli olarak ortaya çıkan fenomen temaların analiz edildiği genel bir yaklaşımdır. Araştırılan problem güncel olduğu, hakkında araştırma açığı bulunduğu ve bu alanda ilgili paydaşların görüşlerinin yeterli düzeyde bilinmediği durumlarda sıklıkla kullanılmaktadır (Braun, Clarke, 2006:78). Dolayısıyla bu çalışmada tematik analiz, sorunlarla alakalı zengin tematik betimlemelerin elde edilebileceği ve katılımcılar tarafından ağırlıklı olarak bahsedilen sorunların tespit edilebileceği bir yöntem olarak kullanılmıştır.

Tematik analiz geniş kullanımını altı aşamadan oluşur; (1) verilerin tanınması, (2) başlangıç kodlarının oluşturulması, (3) temaların aranması, (4) potansiyel temaların gözden geçirilip adlandırılması, (5) temaların tanımlama ve adlandırması, (6) raporun hazırlanmasıdır (Braun ve Clarke, 2006). Tematik analiz dar kullanımı ise üç farklı aşamadan oluşur: kodlama, kategorize etme ve temaları oluşturma aşamalarıdır. Kod; veriler arasında yer alan anlamlı bölümlere ve olaylara (bir sözcük, cümle, paragraf vb) verilen anlamdır, veriler bir araya getirilerek incelenir ve kodlara ayrılır. Bu süreç bilgileri düzenleyen verideki tema keşfetme sürecidir. Kategori; ortak kodların bir araya getirilip, kategoriler oluşturulması ve belirli bir tema altında sınıflandırılmasıdır. Temam ise; kategorilerden oluşturulan üst kavramlardır, kategoriler organize edilip temalar oluşturulur ve raporlanır (Strauss, Corbin, 1990 :37)

Tematik veri analizinde ilk önemli adım, toplanan verileri yönetmek ve düzenlemektir. Bu çalışmada Türkiye'deki Suriyelilerin sorunlarına dair tematik veri analizi, göç alanında çalışan akademisyen ve uzmanlar ile derinlemesine yarı-yapılandırılmış mülakatlar yapılarak hazırlanmıştır. Birinci aşamada mülakatları analiz etmek için, benzer cevapları kategorize etmek suretiyle açık uçlu görüşme sorularından elde edilen veriler karşılaştırılmalı temaları keşfetmek için bölümlere ayrılmıştır. Ardından görüşme notları araştırmanın amacına uygun olarak analiz edilerek birbirine yakın notlar için kodlama işlemi gerçekleştirilmiştir. Takip eden ikinci aşamada ise veri toplama sürecinde elde edilen işlenmemiş verileri anlamlı bilgiler haline getirmek için bulgulara göre daha spesifik kategoriler oluşturulmuştur. Üçüncü ve son aşamada görüşmeleri analiz etmek için, kategorize edilen açık uçlu görüşme sorularından elde edilen kategoriler temaları keşfetmek için bölümlere ayrılmıştır. Burada karşılaştırma yöntemi kullanılarak temalar analiz sürecinde rafine edilmiştir. Daha sonra, nitel analizin son aşamasında öznel cümleleri ile görüşmecilerin konuya ilişkin algıları yorumlanarak raporlaştırılmış ve sonuç kısmında politika önerileri sunulmuştur.



### Araştırmanın Soruları

1. Suriyelilerin Türkiye'ye zorunlu göç hareketi 12. yılını bitirirken sahadaki çalışmalarınıza binaen yaşadıkları başlıca sorunlar sizce nelerdir?
2. Türkiye'deki Suriyelilerin göç yönetimi bağlamında yaşadıkları hukuki sorunlar nelerdir?
3. Çalışmalarınız ışığında toplumsal ve kültürel uyum sorunları bağlamında ülkemizde Suriyelilerin yaşadıkları sorunlar nelerdir?
4. Suriyelilerin yaşadıkları ekonomik sorunları hakkında sahadaki çalışmalarınız bağlamında değerlendirmelerde bulunur musunuz?
5. Seçimler sürecinde Türkiye'de Suriyelilerin kalıcılığı/gönderilmesi sorunu politize edilerek siyasi kutuplaşmayı besleyen bir faktör oldu. Bu süreçte Suriyelilerin yaşadıkları sorunlar nelerdir?

### Türkiye'deki Suriyelilerin Yaşadıkları Sorunlar

2011 yılından bu yana 7 milyondan fazla Suriyeli yerinden edilmiştir. Resmî verilere göre Türkiye'de geçici koruma statüsündeki Suriyeli sayısı Nisan 2023 itibarıyla 3 milyon 411 bin 29 kişidir<sup>1</sup>. Sayının artması ve kalış sürelerinin uzaması Suriyelilerin Türkiye'ye kalıcı olarak yerleşme eğilimleri artmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye'deki Suriyelilerin geçici koruma durumu, toplumsal ve kültürel uyum, ekonomik krizle bağlantılı sorunlar ile seçim sürecinde karşılaşılan meseleler ele alınacaktır.

### Geçici Koruma Durumu Kaynaklı Meseleler

Türkiye'nin ilk kapsamlı göç kanunu olan 6458 sayılı *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* (YUKK)<sup>2</sup> 4 Nisan 2013'te kabul edilerek sığınmacı ve mültecilerin hukuki statüsünü düzenlemektedir. 2014 tarihli Geçici Koruma<sup>3</sup> Yönetmeliği (GKY)'nin kabul edilmesi ile birlikte kitlesel akın durumlarında Türkiye'deki göç yönetim sürecini şekillendirilmiştir. GKY<sup>4</sup>, yabancıların Türkiye'de

1 Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Nisan 2023, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/#:~:text=Türkiye%27de%20kayıt%20altına%20alınmış,124%20bin%20969%20kişi%20azaldı.>

2 Bu kanun sığınmacıların hukuki durumunu düzenlemiş, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma gibi yeni uluslararası koruma statüleri ihdas etmiştir. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.html>

3 Geçici koruma, kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Geçici koruma, devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, belirli haklar sağlamayı hedefleyen pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur. Bkz. Göç İdaresi Başkanlığı, <https://www.goc.gov.tr/genel-bilgi45>

4 Mültecilerin ve sığınmacıların haklarının hukuki bir temelde ele alınması ve göç yönetiminin yasal çerçevedeki teminatlarla değerlendirilmesi için uluslararası standart koşullarının getirilmesi amaçlanarak oluşturulan GİGM'e statü belirleme sistemi, iltica edenlerin ilk başvuru ve yasal prosedürlere ulaşımı, kitlesel göç akınları koordinasyonu ve "geçici koruma" sağlama görevleri verildi. Türkiye Cumhuriyeti, İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Başkanlığı, (02/02/2023), Geçici Koruma Yönetmeliği, md.25-31. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma>

hukuka uygun bir şekilde kalmaları, kayıt altına alınmaları, hak ve hizmetlere erişimleri için kapsayıcı bir yasal çerçeve sunmaktadır (Sağiroğlu, 2016). Bu gelişmeler neticesinde BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) Türkiye'de uygulanan geçici koruma ile geri gönderilmeme ilkesinin gözetilmesi, koruma ve yardım sağlanması ve gelenlerin acil ihtiyaçlarının karşılanması bakımından uygulanan korumanın uluslararası standartlara uygun olduğunu raporlamıştır (Topal, 2015). Türkiye'nin göç olgusuna ilişkin örgütsel yapılar oluşturması gerekliliği doğrultusunda İçişleri Bakanlığına bağlı *Göç İdaresi Genel Müdürlüğü* (GİGM)<sup>5</sup> ve *Göç Politikaları Kurulu*<sup>6</sup> kurulmuştur.

“Türkiye’de göç mevzuatının oluşmasında Suriyelilerin katkısı çok oldu; göç mevzuatının ve bürokrasisinin oluşmasında katkı sağladı. Göç dairesi başkanlığının kurulması, hukuki statü bağlamında değişiklikler ve çıkan kanunlar Suriyeliler geldikten sonra oldu. Türkiye’de Suriyelilerin varlığı ulus devlet, milliyetçilik, insan hakları konularının sorgulanması açısından önemli bir etki yarattı.” (Doç. Dr., Mahmut KAYA,-Harran Üniversitesi ,Sosyoloji Bölümü.)

Bugün Türkiye'nin tüm illerinde geçici koruma kapsamında Suriyeli bulunmaktadır ve Ekim 2011'den bu yana Suriyeliler için geçici koruma rejimi uygulanmaktadır. Suriyelilerin statüsü resmi yetkililerin ifadelerinde önce “mülteci”, sonra “misafir” olarak adlandırılmıştır. Ulusal mevzuat veya uluslararası hukuk çerçevesinde bir karşılığı bulunmayan bu kullanım ise Suriyelileri yasal bir statüden mahrum bırakmıştır (Aktan Özcan ve Pak Güre, 2018).

“Maalesef daha yolun başındayız. En büyük neden Suriyelilere geçici olarak bakılmasıdır. Hükümetin kalma koşulları başta olmak üzere entegrasyon için pek çok adım atması gerekiyor. İlk yapılması gereken tüm göçmenlere mülteci hakkı tanınmasıdır. Mültecilik süreci zaten kimin uygun olup olmadığını belirleyecektir. Uygun olanlara verilen bu hak ile Suriyeliler de Türkiye’de yaşama hakkına, başka bir ülkeye gitme hakkına, çalışma hakkına, sigortalı olma hakkına vs. sahip olacaktır.” (Yıldız ÖNEN, İrkçılığa Dur De Platformun Aktivisti)

Suriyelilere dair kullanılan “misafir”, “göçmen” gibi tanımlamalar altında Türkiye'nin göç mevzuatı ile ilgili bir netliğin olmadığını göstermektedir.<sup>7</sup> Bu tanımlama her ne kadar insani olsa da kendi içinde sorunlar

5 28615 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2015), *Göç, Göç Tarihi, Göç İdaresi, Göç İle İlgili Uluslararası Kuruluşlar*, [http://www.goc.gov.tr/icerik3/ulus-lararasi-kuruluslar\\_363\\_392\\_394](http://www.goc.gov.tr/icerik3/ulus-lararasi-kuruluslar_363_392_394)

6 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 105 inci maddesiyle ihdas edilen Göç Politikaları Kurulu için Bkz. <https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu>

7 Makalenin konusunu iç savaştan kaçarak ülkemize gelen Suriye vatandaşları oluşturmaktadır. Ancak konuya ilişkin olarak yapılan çalışmalarda karşılaşılan temel problem terminoloji konusunda bir birliğin olmayışıdır. Ülkemizde bulunan Suriye vatandaşlarının statüleriyle ilgili olarak en fazla kullanılan terimler, 'Suriyeli mülteciler' ve 'Suriyeli sığınmacılar' yahut 'misafirler' şeklindedir. Uluslararası hukuk terminolojisi, 1951 Cenevre Sözleşmesi açısından ve 6458 sayılı YUKK bu kanuna dayanılarak çıkarılan GKY uyarınca ülkemizde bulunan Suriye vatandaşlarının hukuki statüsü mülteci statüsüne sahip değil 'geçici korunan'dır. Bu makalede geçen Suriyeli mülteci, Suriyeli sığınmacı ve Suriyeli kavramları geçici korunan tabirleri aynı statüye tekabül etmektedirler.

barındırmaktadır.<sup>8</sup> Ulusal ve uluslararası düzenlemelerin gözden geçirilerek Suriyelilerin “misafirlik” olarak adlandırılan aslında “statüsüzlük” durumunun ortadan kalkması gerekmektedir.

“Türkiye göç ve göçmenlik konusunda tecrübeli bir ülke olmasına rağmen, mülteci olarak görülen kitlesel bir topluluk ile yüzleşmektedir. Avrupa ülkeleri, İkinci Dünya Savaşı sonrasında karşılaştığı kıta dışından gelen göçmenler sayesinde farklı din, dil, ırk ve kültürlerden topluluklarla birlikte yaşama konusunda önemli tecrübe sahibi olmuştur. Zaman zaman Avrupa ülkelerindeki ırkçı sağ partilerin toplumsal barışı zehirleyen söylemleri olsa da Batıda önemli bir tecrübe olduğunu da kabul etmek gerekiyor. Özellikle göçmenlerin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal entegrasyonu ile ilgili yasal düzenlemeler, uygulanan politika ve projeler konusunda birikimlerden faydalanılabilir. Elbette ki her ev sahibi toplumun kültürel değerleri ve göçmenler birbirinden farklıdır. Her toplumsal buluşmanın dinamikleri farklıdır. Ancak birlikte yaşamak için gereken asgari yasal ve teknik düzenlemeler hususunda, olumlu/olumsuz tecrübelerden yararlanmanın önemli olduğunu düşünüyorum.” (Prof. Dr. Yusuf ADIGÜZEL, Sakarya Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dekanı)

İki toplumun birlikte yaşaması için gereken asgari yasal ve teknik düzenlemelerin yapılması elzemdir. Suriyelilerin Türkiye’de buldukları geçici koruma statüsü iki toplum arasındaki uçurumu derinleştiren sebeplerden biridir. Oniki yılın ardından hala ‘geçici’ sıfatının kullanılması bizatihi sorun teşkil etmektedir. Geçici koruma kapsamındaki şahısların çalışma izni başvuruları genelde kabul edilmemektedir ve kayıtdışı çalışmaktadırlar. Suriyeliler kayıt dışı iş kurmakta veya işgücü piyasasına girerken sorunlar yaşamaktadırlar. Türkiye’deki Suriyelilerin durumu daha çok geçici bir yapı üzerinde kurulduğu için bu konudaki çözümler de geçici çözümlerdir.

“Bireysel çabalar var yahut STK’lar bir şeyler yapıyorlar ama hükümetin ağır aksak çalışması ve bir göç entegrasyon politikasının olmaması sıkıntılı. Hem küresel deneyimlerden yararlanılabilir hem Türkiye hem de arka plandaki Suriyelilerin özel durumlarını dikkate alarak entegrasyon söylem politikaları buna bağlı olarak çeşitli mevzuat iyileştirmeleri, hem de kamunun yönlendirilmesi bakımından bürokratik örgütlenmeler oluşturulabilir. Bu konuda halk, STK’lar, enformel gruplar hükümetten çok daha öndeler ve hükümetin buna öncülük etmesi gerekiyor.” (Doç. Dr., Mahmut KAYA, Harran Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.)

Değerlendirmeden anlaşılacağı üzere Suriyelilere yönelik politikalar bağlamında “geçicilik” söylemi üzerine bina edilmiştir. Geçici koruma sistemleri özünde kısa süreli sistemlerdir ancak Türkiye’de 12 yıldır yürütülmeye çalışılmaktadır. Geçici koruma sağlanan Suriyelilerin çoğunluğu, koşulların geri dönüş için elverişli olmadığı ülkelere geri dönmeye istekli değildir. Uluslararası korumaya başvuru ve destek sağlanması da dâhil olmak üzere, Türkiye’de uyumlaştırma ilke ve uygulamalarının sürdürülmesi için hedefe

<sup>8</sup> “Misafir” kelimesinin hukuki olarak herhangi bir karşılığı bulunmamaktadır. Dolayısıyla “misafir” olmak; “mülteci” veya “sığınmacı” statülerinde hukuki olarak belirlenmiş hak ve sorumluluklardan da yoksun ve muaf olma halini beraberinde getirmektedir.



yönelik çalışmalar yapılması gerekmektedir (Erdoğan, Suriyeliler Barometresi 2021). Bu geçicilik hali gittikçe kırılganlıkları artıran, sorunlara çözüm olmayan bir hal yaratmaktadır. Kamuoyunda Suriyelilere sürekli misafir oldukları ve Türkiye'deki varlıklarının geçici olduğu, Türklere ise Suriyelilerin fazla kalmayacağı ve sonunda Suriye'ye dönecekleri mesajı iletilmektedir. Devlet kurumlarının göç politikalarında geçicilik söyleminden vazgeçmesi gerekmektedir (Adıgüzel, 2016:174). Geçici koruma kanununu yeniden uluslararası uygulamalar ışığında inceleyerek ve düzenleneyerek oluşan yeni ihtiyaçlara cevap verebilecek bir formu üzerinde çalışılması gerekmektedir.

### Farklı Kültürden İki Halkın Toplumsal ve Kültürel Uyum Sorunu

Göç bağlamında toplumsal ve kültürel uyum, göçmenlerin çekirdek kurumlarla ve ilişkilere dahil edilerek kabul edilmesi olarak etkileşimli bir süreç olarak tanımlanır (Bosswick ve Heckmann,2006:11). Göçmenler ve yerel halk arasında toplumsal ve kültürel uyum iki yönlü, dinamik, interaktif bir süreç olarak bu iki topluluk arasındaki uçurumu kapatmaya katkıda bulunur. Suriyeliler için toplumsal uyum da yeni bir kültürü öğrenme, hak ve yükümlülükler edinme, toplumsal statüye erişim kazanma, geldikleri topluma ait olma hissini oluşturma süreci anlamına gelmektedir (Ünal, 2014:76). Türkiye'deki Suriyelilerin yaşadıkları sorunların siyasi, ekonomik, çevresel boyutları olsa da temel sorunları toplumsal ve kültürel uyumla ilgilidir. Suriyeliler ile yerel halk arasında kültür, yaşam tarzı ve dil açısından bulunan farklılıklar toplumda ortaya çıkan sorunların ana kaynağı veya çıkış noktasıdır. Demografik olarak ilk defa bu ölçekte bir grubun Türkiye'de varlığı; Türk toplumu içinde küçük bir Suriye toplumu yaratmıştır. Ankara Siteler yahut İstanbul Fatih'te bazı semtler için yahut Kilis için "küçük Suriye" gibi ifadeler dikkat çekmektedir.

"Türkiye'de ve sosyo-ekonomik kaynaklara sahip olmayan konut sorununu gecekondular gibi enformel yöntemlerle çözmeye çalışmakta, sahip oldukları göçmen ağları aracılığı ile fiziksel olarak birbirlerine yakın, yoğun göçü kaldıramayan bölgelerde, mahallelerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Türkiye'nin göç eden gruplara ilişkin sosyal, ekonomik ve yönetsel dirençliliğinin istenilen seviyede olmaması nedeniyle sosyal içerme yerine ayrışmanın derinleştiğini görmekteyiz." (Dr. Erdem AYÇIÇEK-Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği Koordinatörü)

Bu ayrışma Suriyelilerin sosyo-ekonomik durumlarından dolayı kentlerin en yoksul mahallelerinde ya da kırsalda ailelerinden uzak ve toplumdan izole şekilde oluşturdukları gettolarda yaşam sürmek zorunda olmalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle büyükşehirlerde yaşayan Suriyeliler ekonomik yetersizlikler nedeniyle gecekondulardaki evlerde yahut kentsel dönüşüme tabi metruk evlerde ucuz kira bedeliyle tutabildikleri evlerde yaşamak zorunda kalmaktadır. Bunun yanı sıra komşuluk bağlamında dışlayıcı tavır Suriyelilerin

kendi aralarında bir araya gelme eğilimini artırmıştır. Bu durum Suriyelilerin Türklerden ayrı topluluklar oluşturduğu, karşılıklı etkileşimi sınırladığı getto benzeri yapılanmalarla sonuçlanmaktadır. Kampların dışında kent çeperlerinde Suriyelilerin gettolaşarak bir arada yaşaması, yerel halkla iletişim ve diyalogdan kendini soyutlamaları toplumsal hayata uyum, güvenlik sorunları ve kamu hizmetlerinin koordinasyonunda sorunlara sebebiyet vermektedir.

“Göç yalnızca fiziksel bir yer değiştirmenin ötesinde aynı zamanda beraberinde sosyal ve siyasal boyutlarıyla değişimler yaratan bir olgudur. Farklı dil ve kültüre sahip olmaları bakımından Suriyelilerin göçü Türkiye’deki toplumsal yapıda önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu nedenle yaşanan bu yoğun ve zorunlu göç dalgası, kimi kesimlerin sert tepkisi ile karşılaşmaktadır. Özellikle Suriyelilerin yoğun bir şekilde yaşadığı bölgelerde ikamet eden yerel toplum, bu alanlarda yaşanan kültürel, sosyal ve ekonomik değişime karşı direnç göstermekte ve oluşan yeni ortamı güvensiz bulmaktadır. Türkiye’de yaşayan Suriyeliler kendi aralarında birtakım iç dayanışma mekanizmaları oluşturmaktadır. Bu dayanışma mekanizmaları, yoksulluk temelli ortaya çıkıp beraberinde etnik bir biçim de kazanmakta ve kentlerde etno-kültürel mekanlar oluşturmakta bu da genellikle yerel toplulukların tepkisi ile karşılaşmaktadır. Bu karşıtlık sosyal medya aracılığı ile de daha büyük kitlelere yayılmaktadır. Oluşan olumsuz algı sosyal ayrışmayı derinleştirmekte ve siyasal kutuplaşmayı beslemektedir. Bu ayrışma iki toplum arasındaki uyumun olumsuz yönde etkilenmesine, iki grubun birbiri ile ilişki kurmaktan kaçınmasına ve güvensiz bir ortamın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.” (Dr. Erdem AYÇIÇEK-Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği Koordinatörü)

Akçiçek’in belirttiği iki toplumun sosyal ayrışması beraberinde sosyal dışlama pratiklerini de getirmektedir. Birlikte yaşam toplumsal ve kültürel uyumun ilk adımı olarak değerlendirilmektedir. Göç edenlerin, göç alan yerel halkın herhangi bir zorlama olmadan kültürünü, kurallarını, değerlerini benimsemesi noktasında kültürel uyum göçmenleri ve onların çocuklarını ve torunlarını kapsayan, dolayısıyla nesiller arası bir geçişkenlik de arz eden, karşılıklı bir süreçtir (Samson,2006). Bu diyalektik süreç çoğu zaman sancılı olarak ilerlemektedir. Yerel halkın yanı sıra Suriyelilerin de bu bağlamda yaşadıkları zorluklar vardır.

“Uyum dediğimiz şey iki farklı kültür arasında olan bir süreçtir. Bu anlamda bu süreçte birtakım zorlukların olacağını görmek sürpriz değil. Gelenlerin toplumsal uyumunun, karşılayanların kabulünden daha yüksek olduğunu düşünüyorum. Bu her göç olayında da aşağı yukarı böyledir zaten ancak Türkiye’nin son on yılda gösterdiği tecrübe bize bunun daha keskin olduğunu gösteriyor. Bu anlamda toplumsal uyumu sağlamanın temel yolu normların oluşturulmasından ve bunların ciddiyetle/disiplinle uygulanmasından geçer diye düşünüyorum.” (Dr. Ali Zafer SAĞIROĞLU, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları ve Araştırmaları Merkezi Müdürü).

Sağiroğlu’nun üzerinde durduğu gibi uyum iki farklı kültür bazında gerçekleşir. Göçmenlerle ilişki kurmak ve onların ihtiyaçlarına uyum sağlamak için kendi ülkelerinin kültüründen vazgeçmeden iki kültürlü yetkinlikler

kazanmaları gereklidir (Esser, 2000:16). Hâlihazırda bulunulan ülkenin kültürünü içselleştirmeden uyum olanaksız iken göçmenlerin dillerini ve kültürlerini tamamen terk etmeye zorlanmaları da zor bir süreçtir ve onaylanamaz (Yavuz, 2013:616). Elbette göçmenlerin kültürel uyumu, ülkenin aktif katılım ve toplumsal içermeyi nasıl düzenlendiğinin yanı sıra kültürel benzerliklere de bağlıdır (Euro Cities,2016). Benzer kültürel normları, özellikleri paylaşan komşu ülkeler için kültürel uyum daha kolaydır. Türkiye'nin Suriyelilerle ortak kültür havzasında olması, heterojenliği, yerleşik toplumsal ağlar, etnik, dini bağlar kültürel uyum konusunda katkı sağlayabilir (UNHCR, 2009).

“Türkiye ve Suriye toplumları bir tarafıyla modern bir tarafıyla geleneksel süreçleri yaşayan toplumlardır. İki halkın toplumsal kabulünü kolaylaştıran, meşrulaştıran unsurlar; tarihsel bağlar, din, etnisite ve kültürdür. Bunlar çeşitli şekillerde işleyen kabulü kolaylaştıran unsurlardır. Bir yandan da modern bir yönümüzle, seküler hukuk metinleri ile göçmen vatandaşlık ilişkisi itibarıyla Suriyelilerden sosyal, ekonomik ve kültürel olarak farklıyız. Kültürel, hukuksal entegrasyonu için birtakım tedbirlerin alınması gerekiyor ve buna çalışılması gerekiyor. Hükümet bunu ağır aksak yapıyor, politik gerekçelerle ağırdan alıyor. Ensar-muhacir söylemi entegrasyonu sivil alanda sağlayan kültürel, dini bir unsur ama bunun hukuksal bir zeminde kuvvetlendirilmesi gerekiyor.” (Doç.Dr., Mahmut KAYA,Harran Üniversitesi Sosyoloji Bölümü)

Kaya'nın ifade ettiği üzere Suriyeliler ve yerel halk arasında kültürel benzerlikler olduğu kadar kültürel farklılıklar da mevcuttur. Suriyelilerin Türkiye'nin kültürel özelliklerini görmezden gelerek salt kendi etnik kimliklerini, dini değerlerini, kültürlerini veya geleneklerini önceleyerek yaşamaları kültürel uyum sağlamalarını zorlaştırır. Bununla birlikte kültürel benzerliklerin memnuniyetle karşılandığı kadar farklılıkların da hoşgörüle karşılanması gerekmektedir. Kendi sosyo-kültürel kimliğini oluşturamayan Suriyelilerin Türkiye'nin sosyo-kültürel değerlerine saygı duyması ve uyum içinde toplumda kendilerine yer bulması mümkün değildir.

“Entegrasyon kavramı ile mültecilerin toplumun bir parçası olma, kendi kültürel kimliğini koruyarak yeni toplumsal yapıya uyum sağlaması kastedilirken, halihazırdaki sürdürülen uygulamaların uyum ve bütünleşme değil benzeştirme zemininde sınırlandırıldığı görülmektedir.” (Dr. Erdem AYÇIÇEK-Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği Koordinatörü)

Entegrasyon süreci doğru yönetilmediğinde ve gerekli/doğru sosyal politikalar üretilmediğinde kültürel farklılıklar toplumda kutuplaşmaya, hatta dışlanmaya ve nefret söylemine yol açmaktadır. Türklerin ve Suriyelilerin Osmanlı Devletinden tevarüs eden kadim geçmişleri olmasına rağmen, yaklaşık 100 yıl önce ayrıldıklarından bu yana farklı dil, kültür, geleneklere sahiptirler. Ancak Türkleri ve Suriyelileri iki homojen ya da karşıt grup olarak düşünmek de entegrasyona yardımcı olmamaktadır. Farklı becerilere, eğitim seviyelerine, dillere ve dini uygulamalara sahip Suriyeli ve Türkleri basit

kültürel gruplara ayırmanın faydası yoktur. Kabul edilmelidir ki; iki toplumun mutlaka birebir benzemesi gerekmez. Ancak, sadece birbirleriyle nasıl yaşayacaklarını öğrenmeleri gerekmektedir.

“Kültürel farklılık ayrımcılık söyleminde genellikle abartılan bir mefhum. Birçok kültürel ortaklık olduğu da söylenebilir. Toplumu homojen bir biraradalık olarak düşünenler için kültürel farklılık bir tehdit oluşturuyor. Oysaki Türkiye toplumunun kendi içinde de kültürel farklılık çok geniş ve derin. Kent-kır, seküler-dindar, orta sınıf-alt-sınıf arasındaki ayrımları düşünmek bile farklı kültürel kodlar olduğunu açığa çıkarır. Suriyeli göçmenler içinde de benzer ayrımları görmek mümkün. Uyumu asimilasyon olarak kurgularsak Suriyeli göçmenlerin ait oldukları sosyal grubun etiketlerine asimile olmasından bahsediyor olabiliriz. Bu da ne yazık ki ayrımcı öneri ve pratikleri beraberinde getiriyor.” (Canan ŞAHİN- Irkçılığa ve Milliyetçiliği Dur De Girişimi-Hepimiz Göçmeniz Aktivisti)

Şahin’in de işaret ettiği üzere iki halk arasındaki kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan farklılıklar bazı bölgelerde yer yer yerel halkın tepkisine neden olmaktadır. Suriyelilerin ülkeye gelişle birlikte bazı sınır illerinde demografik yapının değişmesinden kaynaklı (doğurganlık hızı, nüfus artış hızı) toplumda yaşanan kaygının temel nedenleri arasında yer almaktadır. Bu tür kaygıların yaygınlaşması ve medya tarafından vurgulanması Suriyelilere yönelik karşıtlığa neden olmaktadır.

“Göçmenlik Türk toplumunun tarihi ve kültürel bir gerçeği olmasına rağmen, Türkiye’deki Suriyeliler (Avrupa’daki Müslüman göçmenlerin ‘öteki’ görülmesi gibi) öteki olarak değerlendirilmektedir. Türkiye son iki asırdır milyonlarca göçmen almasına rağmen, daha önceki kitlesel göçler, iskân yasasında tanımlandığı üzere “etnik ve/veya kültürel olarak Türk” olanları kapsıyordu. Dolayısıyla Balkanlar, Kafkaslar ve Kırım’dan gelen göçmenler, kendilerini bu ülkenin asli unsuru olarak görmekteydiler. Nitekim Türkiye nüfusunun en az üçte birini bu göçmenler oluşturmaktadır. Bu göçmenler Türkiye’de öteki değildirlir. Bu yüzden “mülteci” değil, “göçmen veya muhacir”dirler. Ama Suriyeliler Türk kültürüne uzak olarak değerlendirildiği için toplumsal kabul ve uyumlarının, etnik veya kültürel olarak Türk olanlar kadar kolay olması beklenmemektedir. Suriyeliler, sosyal olarak farklı kültürlerle birlikte yaşama kültürü konusunda Türk toplumuna önemli bir fırsat sunmaktadır. Bir toplumun kültürel olarak kendini yenileyebilmesi ve zenginleşebilmesi için farklı kültüre sahip toplumlarla karşılaşması önemlidir. Göçmenler, arıların çiçekleri tozlayarak meyve vermelerini sağlaması gibi, farklı toplumları buluşturarak kültürel olarak zenginleştirir. Diğer taraftan farklı bir kültürle karşılaşan toplumlar, bu durumu kendi kültürlerinin zenginleşmesine neden olacak bir husus olarak değerlendirebilirler.” (Prof. Dr. Yusuf ADI-GÜZEL, Sakarya Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dekanı)

Değindiği üzere Suriyelilerin etnik ve kültürel olarak ötekileştirilmesi en büyük sorunlardan birisidir. Suriyelilerin toplumsal ve kültürel uyumu kaynaşmaya, kabule ve tanımaya bağlıdır. Suriyelilerin toplumsal ve kültürel uyumu doğru politikalarla kademeli olarak gerçekleştirilmemiştir. Çeşitliliğin toplumda bir zenginlik olarak görülmesinden ziyade iki toplum

arasındaki farklılıkların ön plana çıkarılması Türkiye lehine çevirebilecek fırsatların heba olmasına neden olmaktadır.

“Bir ülkeye göç etmek zorunda olan insanlar, o ülkeye uyum göstermezler sadece, o ülkedeki toplumsal ilişkiler de göç edene uyum göstermek zorundadır. Toplumsal uyum, bir karşılıklılık temelinde dayanmalıdır. Suriyeliler, göçmenler, göç etmek zorunda kalan insanlar. Hayatta kalmaya çalışıyorlar, temel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyorlar, bunu yaparken de kendilerini şimdi insan haline getiren tüm sosyal, tarihsel ve kültürel niteliklerini ve yeteneklerini devreye sokuyorlar. Bu, bir halkın kolektif yeteneklerinin ve varoluşunun bir parçasıdır ve halkların bu zorluluktan kaynaklanan buluşması, sadece pozitif sonuçlar doğurur. İki halk, kendilerine özgü olan yanları birbiriyle paylaşmaya başlar, farklı alışkanlıklardan ortak davranış tarzlarına doğru bir evrilmeye başlar. Bunun bütünüyle pozitif bir gelişme olmasını engelleyecek olan tek şey yapay, ancak milliyetçi siyasi mimari olabilir. Ben en başından beri Suriyelilerin etkisinin olumlu, Türkiyeli ırkçıların etkisinin ise bu olumluluğu örtbas etmeye yönelik olduğunu düşünüyorum.” (DSİP Eş Başkanı ve Hepimiz Göçmeniz Kampanyası Aktivisti Şenol KARAKAŞ)

Karakaş'ın belirttiği üzere ayrıştırıcı ve ırkçı tepkimelere rağmen Türkiye'de toplumun Suriyelilere başka hiçbir ülkeyle kıyaslanamayacak şekilde olumlu yaklaştığı, toplumsal kabul düzeyinin çok yüksek olduğu görülmektedir (Yıldırım ve İyem, (2017:108). Şimdiye kadar ciddi sorunların yaşanmamış olması, toplumsal yapının sorunlarla baş etme kapasitesini göstermektedir.

“Sığınmacıların gerek ekonomide sağladığı katma değer gerek kültürel çoğulculuk açısından son derece pozitif katkıları vardır. Özellikle ortak evliliklere bakıldığında bu durumun işaretleri gözlemlenebilir. Uyum sorunu yaşayanlar daha çok kavmiyetçi ve ırkçı kesimlerdir.” (Dr. Ufuk Uras, Akademisyen, TBMM 23. Dönem Milletvekili)

Suriyelilerin yaşadıkları bütün sorunlara rağmen Türk toplumuna uyum sürecinin sancılı olsa da başladığı görülmektedir. Bununla birlikte toplumsal kabulün yüksek olması ve devam etmesi söz konusu olsa da durumun hep bu seviyede ilerleyeceğini düşünmek yanıltıcıdır. Uyum süreci başarılı bir şekilde yönetilirse uzun vadede toplumsal zenginliğe ve çok kültürlü bir yapının gelişmesine katkı sağlayacaktır.

### **Temel Hizmet Alanlarında Yaşanan Problemler**

Suriye'de yaşanan iç karışıklık sonrasında ölümler, yaralanmalar, işkence, tecavüz olayları ile beslenme gibi temel ihtiyaçların kısıtlanması gibi pek çok olay yaşanmıştır. Savaş ve çatışmalar sonucu temel hizmetlerden yoksun ülkelere gelen göçmenler sorunları da beraberinde getirmektedirler (Burgess,2004:2). Bu sorunların başında sağlık hizmetlerine erişim gelmektedir. Bu sorunlar sağlık hizmetlerine ulaşamama, hizmetlerin ücretli olması, yetersiz sağlık personeli, yabancı sağlık sistemine uyum sağlayamama gibi problemlerdir (Karadağ ve Altıntaş, 2010:56). Bunların yanı sıra Suriyelilere uygulanan sağlık hizmetleri ile sağlık kuruluşlarının doluluk seviyesinin

artması, sağlık hizmetlerine erişimde güçlük yaşayan yerel halkın Suriyelileri yük veya sorun olarak görmeye başlamalarına sebep olmaktadır.

“Temel hizmet alanları olan sağlık hizmetlerine, çalışma haklarından eğitim hakkına, barınma ihtiyaçlarından kültürel tanınma haklarına kadar uzanan bir dizi düzenleme yapmak mümkün ve gerekli. Ana problemlerden biri sosyal devletin zayıf olduğu bir ülkede bu düzenlemeleri yapmak toplumun bütününe gözetmeyi gerektiriyor ve Türkiye’de bu altyapı çok güçlü değil. Örneğin enformel işgücü Türkiye’nin bir problemi ve göçmenler bu duruma ekleniyor. Anadilde eğitim hakkı Türkiye’nin bir problemi ve göçmenler buna ekleniyor. Barınma Türkiye’de finansallaşmış bir alan ve göçmenler bu duruma ekleniyor. Bunların çözümü bir model bulmakla değil Türkiye’deki sosyal ve siyasal hakları genişleterek mümkün.” (Canan ŞAHİN- İrkçılığa ve Milliyetçiliği Dur De Girişimi-Hepimiz Göçmeniz Aktivisti)

Şahin’in de belirttiği üzere temel hizmetlerin dağıtımında yerel halkı da içerecek şekilde doğru politika ve stratejilerin belirlenmesi ve bu yönde hareket edilmesi gerekmektedir. Suriyeliler kurumlar ile yerel yönetimlere ulaşmada ve hizmet almada sorunlar yaşamaktadır.

“Sosyal ayrışmanın en önemli sebeplerinden biri sosyal destek politikalarının azlığıdır. Özellikle problemin sosyal boyutlarından çok ekonomik boyutları ile değerlendirilmesi Suriyelilerin Türkiye’deki entegrasyon sürecinde negatif yönlü bir etki yaratmaktadır. Barınma ihtiyacında yaşanan talep artışı konut kiralarda artışa sebep olmaktadır. Konut kiralalarının artışı ve sosyal haklardan uzak, ucuz iş gücünün ortaya çıkmasıyla birlikte ev sahibi toplum ile mülteciler arasında tansiyon artmaktadır. Türkiye’de makro ölçekte yaşanan kur artışı, yüksek enflasyon mültecilerin yoğun yaşadığı bölgelerdeki halihazırda sosyo-ekonomik yoksunluk içerisindeki ev sahibi toplumun mültecilere yönelik olumsuz muamelesine sebep olabilmektedir. Artan tansiyon bu bölgelerde yaşanan asayiş sorunlarının kitlesel güvenlik sorunlarına evrilmesine sebep olmaktadır.” (Dr. Erdem AYÇİÇEK-Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği Koordinatörü)

Temel hizmetlerin yanı sıra sosyal politikaların da Suriyelileri içermemesi her yaş düzeyinde sorunlara neden olmaktadır. Göç hareketlerinde en savunmasız ve en yüksek risk grubunda olan eğitim hakkı devletlerin sağlaması gereken en önemli görevlerden biridir.<sup>9</sup> Eğitim, zorunlu göçe maruz kalmış bireyler için etkili ve önemli bir koruma yöntemidir ve başta çocuklar olmak üzere tüm göçmenler kendi gelişimlerini sürdürmek için eğitim hakkına sahiptir.<sup>10</sup>

“Kadınlara ve çocuklara özel programlar oluşturulmalıdır. Onların çok daha fazla ezildikleri unutulmamalıdır. Entegrasyonları için daha çok çaba harcanmalıdır. Eğitimde öğretmenler özel olarak yetiştirilmelidir. Suriyelilere dönük yetiştirme kurslarının sayısı artırılmalıdır.” (Yıldız ÖNEN, İrkçılığa Dur De Platformu Aktivisti)

9 Ülkemizde Ulusal Eylem Planı’nda bu husus dikkâte alınmış ve AB ve diğer fonlardan kaynak sağlanmak suretiyle, eğitimin entegrasyon kapsamında değerlendirilerek gerekli tedbirlerin alınmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bkz. Ulusal Eylem Planı, age., s. 42.

10 Bkz. Göçmenlerin Entegrasyonu İçin Yerel Kuruluşların Öğrenimi 2015-Avrupa’daki Göçmenlerin Entegrasyonu’nda Yerel Kuruluşlar ve Çalışanlar için Rehber Kitap,2. s. 24,25

Çocuklar, genç yetişkinler ve kadınlar kırılgan gruplar arasında yer almaktadır. Bu grupların temel insan hakkı olarak eğitime katılmaları ve ayrımcılığa uğramamaları gerekmektedir. Eğitim hayatına devam edemeyen gençlerin kayıt dışı işgücünde illegal olarak istihdam edildiği ve çocuk işçiliğinin yaygınlaştığı raporlarda yer almaktadır. (TÜRK-İŞ,2020). Bazı Suriyeli ailelerin çocuklarını ekonomik nedenlerle çalıştırmak zorunda kalmaları Suriyeli çocukların eğitiminin aksamasına neden olmaktadır. Suriyelilerin Türkiye'ye aidiyet duygusuna kavuşabilmeleri ve Türkiye toplumuna uyumunu, barış içinde ve bir arada yaşamanın desteklenmesinde kapsayıcı eğitim almaları önemlidir.<sup>11</sup> Ekonomik sıkıntıların yanı sıra okullarda yaşanan ayrımcılık Suriyeli çocukları ve gençleri kendi içlerine kapatmaktadır, okula gitmeme davranışı görülmektedir (Mercy Corps,2015). Okullarda eğitim çalışmaları yapılarak toplumda farkındalık eğitimleri verilerek, ayrımcılıkla mücadelede güçlendirme stratejilerini teşvik ederek eğitime eşit erişimi ve katılımın artırılması önemlidir (Emin, 2016:24). Bununla birlikte temel ihtiyaçların karşılanması noktasında devler kurumlarına erişim ve bu ihtiyaçlara yönelik uluslararası projelerin hayata geçirilmeleri ve kendi maişyetlerini kazanarak hayatlarını idame ettirmelerinin yollarının bulunması elzemdir.

### Ekonomik Kriz Bağlamında Yaşadıkları Sorunlar

Türkiye'de Suriyelilerin karşılaştığı sorunlardan en büyüğü ekonomik sorunlardır. Genel olarak dünyada COVID-19 sonrası kötüleşen sosyo-ekonomik durum ile birlikte Suriyeliler bakımdan düzensiz istihdam, sürekli işsizlik gibi nedenlerden dolayı yardımlara bağımlılık, dilencilik, resmi olmayan yollardan kayıtdışı istihdam gibi durumlar artış göstermektedir.

“Ekonomik durumun kötüleşmesi, dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de gözlerin hemen göçmenlere çevrilmesine neden olmaktadır. Göçmenler, tarım, hayvancılık, sanayi ve emek yoğun diğer alanlarda sömürülme pahasına hayatta kalabilmek için çalışmalarına rağmen, toplumun önemli bir kesimi tarafından “asalaklar” olarak damgalanırlar. Siyasetçilerin göçmenler için büyük meblağlar harcadığını söylemesi de bu algıyı güçlendirmektedir. Bu damgalanma, toplumsal kabul ve içermeyi zorlaştıran ve göçmenlerin uyumunu geciktiren bir husustur. Suriyelilerin düşük ücretlerle çalışarak, Türklerin hak ettikleri ücretleri alamamalarına neden oldukları söylenirken, diğer taraftan yüksek maliyetlerden kaçınmak isteyen işverenler Suriyelileri istihdam ederek ekonomik olarak ayakta kalmaya çalışmaktadırlar. Böylece Suriyeliler, yerli halkın çalışmak istemediği emek yoğun, fakat düşük ücretli sektörlerde çalışarak, ekonominin alt sektörlerdeki çarklarının dönmesine katkı sağlamaktadırlar.” (Prof. Dr. Yusuf ADIGÜZEL, Sakarya Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dekanı)

<sup>11</sup> Mültecilerin gelmesiyle birlikte ortaya çıkan çocuk işçi sorunu olumsuz sonuçtur. Bu sorunun ortaya çıkmasının temel nedeni ekonomik yetersizliklerdir. Mülteci aileler ihtiyaçlarını imkanları yeterince sağlamadığı için bu yola başvurabilmektedir. Bkz. Eğitim Reformu Girişimi (ERG). “Bir Arada Yaşamı ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimle İnşa Etmek” başlıklı araştırma raporuna ulaşmak için: <https://indd.adobe.com/view/6066c857-843a-4d49-b7e9-77f635a950cf>

Çalışma izni bulunmayan Suriyeliler kaçak yollardan ucuz iş gücü olarak genellikle sanayi, tarım ve küçük işletmelerde düşük ücretler illegal bir şekilde çalışmaktadırlar (Orhan ve Gündoğar, 2015). Bu durum Suriyelilerin emek gücünün sömürülmesi anlamına gelmektedir.<sup>12</sup> Bu sömürünün yanısıra hala damgalamalar devam etmektedir ve bu ekonomik olarak hayata tutunmaya çalışan Suriyeliler için her geçen gün daha fazla sorun olmaya devam etmektedir.

“Suriyelilerin yaşadığı göç örneğinde olduğu gibi kontrolsüz ve hızlı bir şekilde gerçekleşen göçler, göç edilen bölgeleri sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal alanına ciddi oranda etki eder. Geçim kaynaklarına erişimin daha çeşitli olması nedeniyle bu göçler genellikle kentlerde yoğunlaşmaktadır. Göç ettikleri bölgelerde ekonomik olarak tutunmaya çalışan göçmenlerin, özellikle fiziksel efor gerektiren, enformel, ağır iş kollarında çalıştıklarını sahada tecrübe etmekteyiz. Mülteciler düşük ücretle, daha uzun saatler ve kayıt dışı çalışmayı kabul ettikleri için iş verenler açısından da ucuz iş gücü olarak görülmektedirler. Kentlere yönelen bu göç akını kentlerdeki yoksullaşmayı derinleştirmektedir. Sahadan edinilen izlenimlere göre spesifik olarak bu bölgelerde yaşayan yerel toplum, mültecilerin kendi mesleklerini ellerinden aldıklarını, konut fiyatlarını yukarı çektiklerini, sosyal hizmetler üzerindeki yükü katladıklarını ve dolayısıyla Türkiye'nin üzerindeki bağımlı nüfus olarak ekonomiyi olumsuz etkilediklerini, kültürel olarak farklılık gösterdiklerini, suçu arttırdıklarını, sosyal alanlarının daraldığını dile getirmektedir. Bu nedenlerle mültecilere karşı öfke duyulmaya başlanmakta ve yaşanan olumsuzlukların mültecilerin varlığı ile ilişkilendirildiği görülmektedir.” (Dr. Erdem AYÇIÇEK-Mülteciler ve Sığınmacılarla Yardımlaşma Dayanışma ve Destekleme Derneği Koordinatörü)

Suriyelilerin suç oranlarını artırdığına ilişkin yaratılmaya çalışılan algıların gerçeklikte karşılığı bulunmamaktadır. Birçok saha araştırmasında ve raporda suçla ilgili algının doğru olmadığı ortaya koyulmaktadır. Suriyelilerin suça karışmaları ekseriyetle çalışma ücretlerini alamamaları ve bu noktada hukuki yollara mücadele etmeye vakıf olmadıklarından ve kendileri haklarını almaya çalıştıklarında yahut kendi aralarındaki münakaşalardan kaynaklanmaktadır. Suriyelilerin suç oranı genel nüfusun suç oranı içinde oldukça düşük olmasına rağmen kasıtlı olarak medyada böyle bir algı yaratılmaktadır (Özipek , Tanrıku, 2020:87) Göçmenlerin ve mültecilerin işgücü piyasasıyla ilgili olarak ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmaları bağlamında suçu etnik köken açısından açıklamak, sosyo-biyolojik ve ırkçı açıklamalara düşmek anlamına gelmektedir. Suç oranlarının düşük olduğu etnik azınlık gruplarının iyi entegre olduğu, nispeten yüksek suç oranlarına sahiplerin ise zayıf bir şekilde entegre olduğu örnekler-Fransa'daki Faslılar ve Afrikalılar örneği gibi- mevcuttur. Lakin değişkenler sabitlenmediği sürece bu durum; işsizlik,

<sup>12</sup> Ucuz işgücü olarak iş piyasasına dahil olmaları, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde maaşların azalmasına, yerel halkın da mağdur olmasına yol açmakta bu da yerel halk arasında Suriyelilere yönelik olumsuz algıların artması ile sonuçlanmaktadır. Kaçak iş gücü olarak piyasada bulunan ve ucuz emek gücü sağladıklarından işverenler tarafından tercih edilen Suriyelilere karşı bir olumsuz algı gelişmektedir. Bkz. Erdoğar, M. (2014). s. 27.



ayrımcılık, konut koşulları ve hizmet sunum seviyeleri ile daha fazla ilgili olabilir. Uluslararası göç ve suç ilişkisi ilgili yeterli kanıtlar yoktur.

“Dünya'nın ekonomik kriz içerisinde olduğu bir gerçek. 2000'li yıllardan sonra dünya zaman zaman ekonomik krizlere maruz kalmıştır. Yine 2019'da dünyada ortaya çıkan koronavirüs vakası belli bir zaman diliminde ciddi şekilde dünyayı etkisi altına almıştır. Türkiye de güçlü ekonomisine rağmen bu süreçten etkilenmiştir. İnsanlar uzun süre eğitim ve ekonomik yatırımlardan uzak kalmışlardır. Bunun sonucunda dünya genelinde ekonomik krizler ortaya çıkmıştır. Ekonomik gücü sayesinde bazı ülkeler bu süreci hafif sıyrıklarla atlattığı olabilir ama bizim ülkemizdeki bu durumu tamamiyle göçmenlerin üzerine yüklemek doğru bir yaklaşım değildir, ahlaki ve insani de değildir.” (Turgay ALDEMİR, Anadolu Federasyonu Başkanı Başkanı)

Aldemir'in de belirttiği üzere dünyada ve Türkiye'de ekonomik kriz derinleştikçe kaynak kıtlığı ve rekabet toplumsal çatışmayı ve göçmenlere ilişkin koruma zorluklarını yoğunlaştırmıştır. Suriyelilerin yaşam koşulları yerel halkla birlikte COVID-19 pandemisi tedbirleri ile daha da bozulmuş, ekonomik kriz ile hak ve hizmetlere erişim sekteye uğramıştır. Suriyelilerin ülke bütçesi üzerindeki ekonomik etkileri de toplumda tartışma yaratmaya başlamıştır.

“Sadece ekonomik kriz bağlamında değil, kültürel allak bullak oluşların da sosyolojik değişikliklerin de günahı, bu değişikliklerle en az ilgisi olan göçmenlere yüklenmeye çalışılıyor. Günah keçisi yaratmak, gerçeği altüst etmenin ilk adımı. Sorunu, sorunu yaratınları, gerçek faileri görünmez kılıyor. İrkçi günah keçisi yaratma girişimi, yalansız yapamaz. 6-7 Eylül'de Atatürk'ün evi bombalandı iddiası gibi. Fakirliğin, şehirlerin dokusunun bozulmasının sorumlusu, Suriyeliler, iktidarın dış politikasının sorumlusu, Suriyeliler, plaj kirliliğinin sorumlusu, fakirliğin sorumlusu, kadın cinayetlerinin sorumlusu, şiddetin kaynağı hep Suriyeliler! Bunun çok tehlikeli bir doğrudan sonucu oluyor: Şiddet ve şiddetin sessizlikle karşılanması. Şiddet çeşitli örgütlü güçlerin pratik bir göçmen düşmanlığından kendi örgütlenme zeminlerini genişletme işlevi görürken, günah keçisi olarak Suriyelileri göstermenin toplumsal dramatik sonucu da toplumun çeşitli kesimlerinin algısında şiddeti sıradanlaştırmak oluyor.” (DSİP Eş başkanı ve Hepimiz Göçmeniz Kampanyası Aktivisti Şenol KARAKAŞ)

Karakaş'ın da değindiği gibi sonuçlarının herkes tarafından negatif deneyimlendiği birçok sorunun nedeni anokronik bir şekilde Suriyeliler olarak lanse edilmektedir. Son yıllarda yaşanan ekonomik krizin, işsizliğin, artan kiraların müsebbibi olarak Suriyeliler günah keçileri<sup>13</sup> olarak görülmeye başlanmıştır (Özipek, Tanrıku, 2020:5,6). Bu algıyla geleneksel ve sosyal medyada özellikle bazı siyasetçiler tarafından Türkiye'de ekonomik gerilemenin nedeni olarak Suriyeliler gösterilmektedir. Suriyelilerin sosyal hizmetlere, sağlık hizmetlerine, mali yardıma ve ekonomik fırsatlara Türk vatandaşlarına göre daha kolay veya daha iyi erişime sahip olduğu algısı yaratılmaya çalışılmaktadır.

13 Günah keçisi arama, bir kişiyi veya grubu haksız suçlama ve bunun sonucunda olumsuz muamele nedeniyle ayırma uygulamasıdır. Günah keçisi arama, bireyler tarafından bireye karşı, bireyler gruplara karşı, gruplar bireylere karşı ve gruplar gruplara karşı yapılabilir. Bkz. Man, F. (2015) «Modernlik ve Yabancılar: Bir 'Günah Keçisi' Kategorisi Olarak Emek Piyasasındaki Suriyeli Göçmenler Örneği», 7. Sosyal İnsan Hakları Sempozyumu, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

“Maalesef siyasi parti yöneticileri, hükümet, yerel yöneticiler Suriyelileri olarak günah keçisi olarak gösteriliyorlar. Ama bu doğru değil. Ne Türkiye’deki ne başka bir ülkedeki ekonomik, politik krizin sorumlusu Suriyeliler değil. Vatandaşa dönük daha fazla doğru bilgilendirme yapılmalıdır. AB, BM ve diğer yerlerden kaç milyon döviz geldiği, bunların nerelerde kullanıldığı, kaç Suriyelinin çalıştığı, kaçının okuduğu vs. tüm bilgiler şeffaf bir şekilde açıklanmalıdır.” (Yıldız ÖNEN, Irkçılığa Dur De Platformu Aktivisti)

Önen’in uyardığı gibi Suriyeliler için yapılan ulusal/uluslararası maddi yardımlar ve ayrılan bütçeler toplumun bazı kesimler tarafından ekonomik zorlukların temel nedeni olarak görülmektedir. Ekonomik daralma ile zayıf planlanan yardım programları ve Suriyelilere yönelik verilen hizmetlerin şeffaf bir şekilde kamuoyu ile paylaşılmaması iki halk arasındaki gerginliğin artmasına neden olmaktadır. İnsani yardımın yanlış hedeflenmesi ve dağıtımını da yoksulluğa düşme riski Suriyeliler ile yerel halk arasında mevcut eşitsizlikleri artırmakta ve rekabetin yoğunlaşmasına sebebiyet vermektedir.<sup>14</sup> Yardım odaklı programların kısa dönemde kabul edilebilir ve yararlı olduğu, uzun vadede ise ayrılmaya, tolerans eşiğinin düşmesine neden olmaktadır. Suriyelilere yapılan bu yardımlar esas olarak devlet kaynaklarından ziyade AB ile imzalanan “Geri Kabul Anlaşması” neticesi desteklenen projelerden, ulusal/uluslararası STK’lardan gelen yardımlardır.

“Göçmenleri ekonomik krizin sorumlusu ya da ekonomik krizin aşılmasının sorumlusu ilan etme aşına olduğumuz bir toplumsal olgu. Göçmenleri devletin kaynaklarını soğuran, ‘vatandaşların’ vergilerini tüketen, Türkiyelilerin işlerini çalan, ev kiralalarını yükselten, küçük burjuvazinin iş olanaklarını haksız rekabetle elinden alan bir grup olarak görmek kriz dönemlerinde artan bir ivme sergiliyor. Tabii ki bu bakış açısı ekonomik krizin neden çıktığını, aslında bunun sorumlularının kimler olduğunu es geçerek en korunmasız gruba saldırmayı tercih ediyor. Bunun etkisi patlama anlarının mümkün olduğu ekonomik kriz dönemlerinde öfkenin yanlış hedefe doğru yönelmesi oluyor. Ne yazık ki bunun sonunda hem kişisel hem de kitlesel şiddet olayları görülebiliyor.” (Canan ŞAHİN- Irkçılığa ve Milliyetçiliği Dur De Girişimi-Hepimiz Göçmeniz Aktivisti)

Şahin’in de dikkat çektiği gibi Suriyelilerin ekonomik krizin müsebbibi olarak görülmesi ekonomik krizin neden çıktığını ve bunun sorumlularının kimler olduğunun tartışılmasından ziyade hedef tahtasına Suriyelileri koyulmasına neden olmaktadır. Bu durum ise toplumda biriken öfkenin yanlış hedefe doğru yönelmesine neden olmaktadır. Ekonomik krizden yerel halk ya da Suriyeliler mağdur olmasına rağmen sağlıklı bir zeminde tartışmanın yürütülmemesi bu öfkenin Suriyelilere yönelik şiddet olaylarına dönüşmesine sebebiyet verebilmektedir.

14 Bkz. Turkey’s Refugee Resilience: Expanding and Improving Solutions for the Economic Inclusion of Syrians in Turkey (ss. 31–32). Atlantic Council. <http://www.jstor.org/stable/resrep26040.11>

"3,7 milyon nüfusun bulunuşu Türkiye açısından yeni bir deneyimi ortaya çıkarıyor. Ekonomik anlamda işgücü piyasasındaki yoksul, alt kesimler açısından çatışma rekabet ortamını etkiliyor. Mültecilerin ekonomik krizin müsebbibi olduğunu söyleyemeyiz. Bilakis kayıt dışı sektörde ekonomiye katkıları büyük." (Doç. Dr., Mahmut KAYA, Harran Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.)

İfade edildiği üzere bazı iş alanlarında işgücü bulunamaması dolayısıyla durmuş üretim<sup>15</sup> Suriyelilerin işgücüne katılması sayesinde yeniden başlamıştır. Suriyeliler Türk işçilerin çalışmak istemediği çoğu vasıfsız işgücü gerektiren iş alanlarında çalışmaya başlayarak veya kendileri yeni işler kurarak hem işyeri kapasitelerini hem yatırım ve üretimi hem de istihdamı artırmışlardır (Öztürkler, ve Türkmen,2015). Her ne kadar kayıtdışı ekonomide, özellikle yerel halkın yapmayı tercih etmediği işlerde çalışsalar da -hayati tehlikesi olan kot işçiliği, mevsimlik işçilik, tarım, hayvancılık vb.- Suriyelilerin işgücü piyasasına girişi, iş imkanlarının ellerinden alındığı gerekçesiyle yerel işçi sınıfının tepkisinin kendilerine yönelmesine neden olmaktadır. Yahut halihazırda iç göç yahut dış göç kaynaklı eski göçmenler tarafından da "nöbetleşe dışlama"<sup>16</sup> kurbanı haline gelmektedirler.

"Suriyeliler aynı zamanda iş imkânı yaratıyor. Onlar olmasa da işsizlik ve düşük ücret vardı. Maalesef ucuz işçi olarak çalıştırıldıkları için bazı iş kollarında ekonominin gelişmesini sağlıyorlar. 5 milyonluk pazar imkânı oluşturdular. Binlerce ev kirası, alışveriş olanağı sağlıyorlar. Sıkışmış ekonomiye katkıları var. Yurtdışından hem fonlar olarak hem ailelere yardım olarak milyonlarca döviz girmesini sağladılar. En tehlikeli doğru bilinen yanlış bu. Suriyeliler ekonomiye zarar vermiyor, aksine krizi bir nebze rahatlatıyorlar. Ucuz iş gücü, kaçak çalışma zaten Türkiye'nin yıllardır devam eden bir sorunu. Ne Suriyelilerle başladı ne de onlarla bitecek. Son günlerde greve giden işyerlerindeki düşük ücretler bunun kanıtı. Suriyelilerle gelen milyonlarca döviz, yeni tüketiciler, yeni istihdam alanları açılması diye baktığınızda ekonomiye katkıları görülebilirsiniz. Vasıflı işçiler avukat, doktor, mühendis vs. işlerinde de çalışabilmelidir." (Yıldız ÖNEN, İrkçılığa Dur De Platformu Aktivisti)

Önen'in Suriyelilerin mesleklerini uygulayabilecekleri alanlar bulmasına yardımcı olacak ağlar oluşturulması, Suriyelilerin ekonomik bağlamda dışlanmalarını önleyecektir (Ayla ve Karadağ Koç,2013). Suriyeliler Türkiye'ye geldiklerinden beri kalıcı olmaya başladıkça ekonomik hayata üretici olarak da

15 Suriyeliler boşalan, kullanılmayan köylere ve hazine arazilerinin olduğu yerlere iskân ettirilerek kırsal üretim için gerekli olan gereçlerin (arı kovanı, halı-kilim tezgâhı, küçük-büyük baş hayvan desteği, hindi-tavuk gibi kanatlı hayvan desteği vs.) teminini ile hem üretken olup kendi ayakları üzerinde durabilir hem de Türkiye'nin atıl tarımsal kapasitesinin üretime dönüşmesine katkı sağlayabilirler. Bkz. Muzaffer, K. O. Ç., Görücü, İ., & Akbıyık, N. (2015). Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri. Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), s 90.

16 "Nöbetleşe dışlanma" kavramı; kente önceden gelen ve kentin yerlilerince, farklı etno-kültürel, ırksal veya inançsal kimliğe sahip olmalarından dolayı dışlanmaya maruz kalan göçmen grupların, süreç içinde ülkede/kentte yerleştikçe, ülkenin/kentin baskın etno-kültürel grubunu oluşturan ve kendisini ülkenin/kentin yerlileri olarak tanımlayan toplumsal grupla birlikte, ülkeye/kente yeni gelen göçmen grupların, yani farklı etno-kültürel veya inançsal kimliğe sahip olanların dışlanmaları Bkz. Tümtaş, M,Sertaç, *Nöbetleşe Dışlanma -Göç ve Sosyal Dışlanma Döngüsü*, İstanbul, 2020, İletişim Yayınları.

dâhil olmaya başlamışlardır. Fırsat verilirse Suriyelilerin Türkiye'ye katkı vereceği açıktır. Gerek Türk iş dünyasından gerekse Suriyelilerden istihdama yoğun bir talep vardır (Erdoğan ve Ünver, 2015). Bu bağlamda Suriyelilerin yeni sermaye girişini sağlaması, yeni işyerlerinin açmasıyla; üretim, tüketim ve istihdam oranlarını arttırması, önceki deneyimlerini Türkiye piyasasına aktararak bölgesel ve sınır ticaretinin gelişimine, ihracatın artmasına katkı sağlamaları gibi faydalarından ziyade yük olarak görülmelerine neden olmaktadır.

“Türkiye’de sayıları 4 milyon civarında olan Suriyeli nüfusun Türkiye’ye birçok yönden etkileri oldu. Yoğunlukta oldukları bölgelerde ekonomik ve kültürel önemli gelişmelerin ortaya çıkmasına fırsat sağladılar. Suriyeli kardeşlerimizin sanayi de oluşan iş gücü açıklarının kapanmasına da katkıları oldu. Gelen Suriyeli misafirlerin içerisinde bulunan akademisyenler, tüccarlar ve siyasi alanlarda bazı yetkinlikleri olan kişiler toplumdaki bu alanlarda önemli boşlukları doldurdular. Bunun yanı sıra düşük ücretli iş gücünden dolayı yerli istihdam sorunu, kira fiyatları, ülkenin ve şehirlerin bazı bölgelerinde uyum ve kabul sorunu yaşandı ama bu meselelerin hiçbiri aşılamayacak derecede sorun olarak görülmedi. Sonuç olarak bizler bu insanları sorun olarak görmekten ziyade fırsat olarak görüyoruz. Oluşan sorunları ise onlarla masaya oturarak çözüme taraftarıyız.” (Turgay ALDEMİR, Anadolu Federasyonu Başkanı)

Suriyelilerin ekonomiye katkısı için mağdur edildikleri çalışma haklarının düzenlenmesi gerekmektedir. Suriyelilerin istihdama katılmasının pozitif bağlamda etkilerinin ampirik verilerle daha fazla araştırılması, Suriyelilere yönelik olumsuz propagandaların neden olduğu “ekonomiye yük” olarak görülmelerinin aksine ekonomik dinamizmi artıran, üretici ve tüketici olarak ekonomiye katkıları bulunmaktadır (Özipek, UTESAV Raporu,2018:57). Aynı zamanda Suriyeli genç nüfus Türkiye’de nüfusun son zamanlarda yaşlanmasıyla ilgili demografik ve işgücü arzındaki boşlukları kapatmaya yardımcı olduğu aşıkardır.

“Ekonomik darboğaz daraldıkça insanların ve bunu kullanan siyasetçilerin de görüleceği aşıkâr. Bireysel boyutta da toplumsal boyutta da insanlar yaşadıkları buhranları, sorunları birilerini üzerine yüklemeyi daha kolay bulurlar. Son dönemde yaşananlardan da sorumlu olarak Suriyeliler gösterilmektedir. Maalesef ekonomik üzerindeki Suriyelilerin pozitif ve negatif etkilerine dair bütüncül bir çalışma elimizde yok. Ancak dünyadaki başka örnekler göçmenlerin pek çok olumlu etkilerini ortaya koyuyor. Türkiye’de de bu türden çalışmalara ihtiyaç var. İnsanların önyargılarına dayalı olarak bir görüş ortaya koymak insanların sadece algılarını yansıtır. Bu anlamda kendi kendisinin delili haline gelen bir daire-i fasit dışında elimizde çok sağlam veriler yok.” (Dr. Ali Zafer SAĞIROĞLU, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları ve Araştırmaları Merkezi Müdürü)

Suriyelilerin ekonomik dinamizmi artıran, üretici ve tüketici olarak ekonomiye katkılarının pozitif bağlamda etkilerinin ön plana çıkarılmaması Suriyelilere yönelik olumsuz önyargıyı beslemektedir. Türkiye’de yaşayan Suriyeliler emekleri, meslekleri ve nitelikleriyle ekonomiye çok boyutlu katkı yapmaktadır. Suriyelilerin istihdama dahil edilmesi için iktisadi faaliyetlerini

kısıtlayan düzenlemeler; çalışma izni almaları, iş kurlmaları, personel istihdam etmeleri, bankacılık, kredi, ihracat ve ithalat gibi alanlarda yaşadıkları sorunlar vardır. Suriyeli iş insanları tarafından kurulan şirketlerin de tıpkı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan bireylerce kurulan şirketler gibi serbest ve eşit koşullarda faaliyet göstermelerinin önündeki engeller vardır (Özipek, UTESAV Raporu,2018). Bu sorunlara ilişkin öneriler sonuç kısmında tartışılacaktır.

### Seçim Sürecinde Yaşanan Sorunlar

Göç yönetişimi devletlerin göç ve uyumdan kaynaklanan zorluklara ilişkin geliştirdiği toplumsal ve siyasal politikalara bağlıdır. Yerel halkın yanı sıra göçmenlerin siyasal katılım mekanizmalarına erişiminde kamu yöneticilerinin strateji üretmesi hayatidir (Penninx, 2004: 137-152). Türkiye'de göç ve göçmen politikalarına dair değerlendirmelerin odak noktasında diğer göçmen gruplarına oranla en büyük popülasyona sahip olan Suriyeliler yer almaktadır. Bu değerlendirmelerin oluşmasında seçim gibi süreçler Türkiye'deki Suriyeli ve Türk toplumunun arasındaki uçurumun derinleşmesine neden olmaktadır (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016:145). Suriyelilere de mülteci hakları bağlamında siyasi hakların tanınmaması sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Kamu bilincinde göçmenlerin eşit haklara sahip yurttaşlar olarak görülmesi için mülteci haklarının en temel insan hakları arasında olduğunu en başından itibaren anlatan bir politik alışkanlık devrede olmalı. Bu seçme seçilme hakkı gibi, istediğin partiye üye olma hakkı gibi, seyahat özgürlüğü, çalışma hakkı, evlenme, aile kurma hakkı gibi temel bir hak olarak, insanların bebekliğinden başlayarak bir tarzda ele alınmalıdır. Suriyelilerin eşit yurttaşlar olarak görülmesini sağlayacak etkili stratejinin kendisi değil ama üzerinde yükseleceği zemin burasıdır kanımca. Fakat en başından beri iktidarın göçmenlere araçsallaştıran yaklaşımı göçmenlere ilişkin barışçıl, bir arada yaşamın karşılıklı olumlu etkileşimi üzerinde yükselen öğelerine karşı olanların ellerini kolaylaştırdı. İktidar göçmen politikasını mülteci haklarını amasız fakatsız tanımış olsaydı da ırkçı bir muhalefet anlayışı, göçmen sorununu bir toplumsal huzursuzluk nedeniymiş gibi işleyecekti. Dış politikada, özellikle Suriye politikasında militarist söylemlerin hâkim hale gelmesi ve siyasal alanda kutuplaştırıcı bir işlev görmeye başlaması, göçmenlere bakışı da sert bir şekilde etkiledi. İktidarın dış politikasına karşı olmakla göçmen düşmanlığı aynı madalyonun iki yüzü gibi oldu. Toplumun geniş kesimleri tarafından geliştirilen sistematik ırkçılık ve iktidarın yanlış politikaları olmasaydı, göçmenlerin kabul ve uyumunda bir süreklilik sağlanmış olurdu. Hiç umulmadık ilçelerde göçmen kabileleri kardeşçe karşılandı, ortak bir yaşam değilse de yan yana bir yaşam sürdürülmek becerildi. Ama siyasal rejimdeki dönemeçler, iktidarın göçmenler hakkındaki yalanlara net bir şekilde yanıt vermemesi, göçmenlerin AB ile bir pazarlık konusu olarak kodlanması ve iktidar karşıtı muhalefeti göçmen karşıtlığı üzerinden örgütleyen muhalif anlayışı göçmenler açısından sık sık riskli durumlar yaratmaya başladı." (DSİP Eş başkanı ve Hepimiz Göçmeniz Kampanyası Aktivisti Şenol KARAKAŞ)

Yukarıda işaret edildiği üzere Suriyelilere ilişkin göç politikalarında be-lirsizlik ve muhalefetin dışsallaştırıcı ve sorun çözmekten ziyade sorun

çıkarmaya yönük tavrı yaşanan problemlerin kaynağıdır. Göç sorununu bir göçmen krizine dönüştürme gayretindeki söylemler Suriyelilerin, ülke koşullarını ekonomik, politik ve kültürel olarak olumsuz etkilediğine dair dezenformasyonlar her geçen gün artmaktadır.

“Göç ve göçmen olgusunu, dışsal bir süreçmiş gibi kavramaktan uzak durmak gerekir. Her insanın geçmişinde bir göç olgusu yatabilir, kuvvetle muhtemeldir ki geleceğinin de bir parçasıdır. Göç, hiç beklenmedik gelişmeler nedeniyle gerçekleşebilir. Son 10 yılda sadece milyonlarca insan Türkiye’ye göç etmedi, on binlerce insan da Türkiye’den göç etti. Toplumsal gelişmenin ve ilişkilerin temelinde, hiçbir yerin ev sahibi olmadığımızı koyu harflerle yazmak zorundayız. Bir evimiz var; dünya, sınırların nasıl bölündüğü önemli değil zira o sınırların içinde yaşayanlar açısından da sınırlar hızla anlamsızlaşabiliyor. Ev sahibi olma duygusundan kurtulunca, hamaset yüklü milliyetçiliğin önerileri dışında toplumsal uyum sorununun iki taraflı bir sorun olduğu daha net anlaşılıyor. İnsanların, barınmak, beslenmek, ekmeğini kazanmak, sosyal yeteneklerini geliştirmek, kültürel ihtiyaçlarını gidermek ve kendi kaderinin belirlenmesinde söz sahibi olmak için politik kararlar alabilme gibi temel ihtiyaçları var. Toplumsal uyum adını verdiğimiz süreç, bu ihtiyaçların özgürce karşılanabileceği bir siyasal zeminin yaratılması anlamına geliyor ve bu sürecin sorumluluğu hayatta kalmak için yaşadığı yerleri terk eden insanlar olamaz. Bu sürecin sorumluluğu, kendisini ev sahibi olarak görenlerdedir. Bu konuda bir kamu bilinci oluşturmanın ön şartı şeffaflık ve demokrasidir.” (DSİP Eş başkanı ve Hepimiz Göçmeniz Kampanyası Aktivisti Şenol KARAKAŞ)

Suriyelilerle ilgili yukarıda bahsedilen olumsuz algıların toplumda yerleşmesi ve halkın olumsuz tecrübelerle sürecin parçası olmaya başlaması, kalıcılık ve vatandaşlık konusunun Türkiye’de sağlıklı olarak değerlendirilmesini de engellemiştir. Siyasal uyum bağlamında başat unsur olan vatandaşlığın yüzeysel olarak tartışılması dışlayıcı uygulamalara neden olmaktadır. Suriyelilere vatandaşlık verilmesine ilişkin yanlış algıyı değiştirmek için Suriyelilerin de iyi bir iş sahibi olma, eğitim, sağlık ve benzeri hizmetlerden yararlanma ve insanca bir hayat sürme gibi uzun vadeli haklarının olduğu vurgulanmalıdır.

“Siyasi olarak politik malzemeler açısından Suriyelilerin, milliyetçi-ırkçı grupların bu rezervi görerek yatırım yaptıklarını görüyoruz. Toplumsal anlamda da her toplumda olduğu gibi Türkiye’de ayrımcılık ve dışlama bağlamında olumsuzluklar bütün toplumsal süreçlerde karşımıza çıkıyor. Bir ülke siyasi, ekonomik, hukuki krizler yaşadığında o ülkedeki kamusal müzakere kanalları zayıf olunca insanlar bunu kullanıyorlar. Türkiye bu konuda problemleri gelişme aşamasında bir ülke. Ekonomik daralma noktasında Habermas’ın deyişiyle insanların kamusal alana katılım süreçlerinin çeşitli süreçlerde baskılanıyor oluşu direk tepkilerin mültecilere yönlendirmesine neden olmaktadır ve tepkilerini mülteciler üzerinden kamusalılaştırmaktadırlar. Bütün göç tecrübesinin yaşandığı toplumlarda, rant çıkarmak isteyen resmi ve gayri resmi olarak organ mafyası, fuhuş mafyası, insan kaçakçılığı bundan nemalanırlar. Diğer taraftan da birtakım politik gruplar da halkın mültecilere bakış açısını manipüle ederek, kışkırtarak; siyasi, politik kariyer ve partilerindeki kariyerleri noktasında araçsallaştırırlar. Bu; toplumun bir kesiminde kabul de görüyor, tepki de görüyor. Araştırmalarda mültecilerin ötekileştirilmesinin zararlarını da görüyoruz; mültecilerin bu şekilde kamuoyunda temsili, medya nezdinde toplumun gündemime sokulması

ekonomik daralma döneminde ve pandemi koşullarında insanları hoşgörüsüz hale getirdi.” (Doç. Dr., Mahmut KAYA, Harran Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.)

Türkiye’de muhalefetin siyasi söylemleri ve bu söylemlerin geleneksel/sosyal medyadaki yankıları Suriyelilere yönelerek toplumda yeni bir çatışma hattı olarak belirmektedir. Suriyelilerin sosyo-ekonomik bozulmanın bizatihi müsebbibi gibi hedef gösterilmesi saldırılara sebebiyet vermektedir. Bu durum Suriyelilerin zaman zaman yerel halk tarafından tehdit oluşturabilecek yabancı işgalciler, potansiyel suçlular olarak görülmesine sonucunu doğurmuştur.

“AKP’ye karşı olmayı Suriyelilere düşmanlık olarak tanımlamak çok tehlikeli. İYİ parti de CHP de sürekli bunu yapıyor. Savaşta kaçan insanlara kapıyı açanları alkışlamak gerekir. Sonrasında yeterli tedbir alınmamışsa, entegrasyon politikası uygulanmamışsa bu eleştirilebilir ama bunu Suriyelileri suçlayarak yapmamak gerekir. Alevi-Sünni, Kürt-Türk, Dindar-Seküler kutuplaşması nasıl bugüne kadar Türkiye’ye sadece zarar getirdiyse şimdi de Suriyeliler üzerinden kutuplaşma da sadece sorun yaratacaktır.” (Yıldız ÖNEN, Irkçılığa Dur De Platformu Aktivisti)

Önen’e göre bazı siyasi partilerin ayrımcı söylemleri yeni bir fay hatta oluşturarak kutuplaşmaya neden olmaktadır. Suriyeliler mevzusunun politize edilerek gündelik siyasete alet edilmesi iki toplum arasındaki ilişkiyi kriminalize etmektedir. Göçmen karşıtı popülist siyaset Suriyelilerle dayanışma içinde olan, hak temelli hareket eden kişi ve kurumların da giderek daha fazla hedef gösterilmesine neden olmaktadır.

“Suriyeliler; ırkçı ve nefreti körükleyen unsurlar açısından nesneleştirilmiştir. Başta Avrupa olmak üzere köleleri kölelere kırdırma politikası sürdürülüyor. Ama bu yanlış hedef politikasını deşifre eden, dayanışma siyasetini savunanlar da mevcut. Olumsuz toplumsal etkilerinin, sonuçlarının nereye varacağı ise politik aktörlerin tavırlarında saklı. İnsanlar arasında kin ve nefreti kendilerine kazanç olarak gören politikacılar toplumsal gerginliğin nereye kadar uzanacağını tayin edebilir. Bunu sınırlandıracak ve set çekecek hukuki düzenlemelerin gerçekleştirilmemiş olması asıl endişe duyulması gereken nokta olmalı. Seçimlerde bu yanlış anlayış tedavüle girdi. Genel izlenimim son derece olumlu, bu durumu kışkırtmak isteyen unsurların ise son derece marjinal kaldığı söylenebilir. Bolu Belediye Başkan’ına yönelik suç duyurusu da olmak üzere karşı tepkilerin varlığı da önemli. Bu gibi benzer arayışlar ortaklaştırılmalı.” (Dr. Ufuk Uras, Akademisyen, TBMM 23. Dönem Milletvekili)

Avrupa’daki popülist aşırı sağ partilerin göçmen karşıtı söylemini devşiren Bolu Belediyesi Başkanı Tanju Özcan’ın Suriyelilere yönelik ayrımcı uygulamaları ve Zafer Partisi’nden Ümit Özdağ’ın söylemleri ve paylaşımları ile dezenformasyon yaratılarak Suriyelilerin varlığı politize edilmiş ve seçim sürecinde hedef gösterilmişlerdir.

“Suriyelilerin varlığının politize edilmesi değil nasıl politize edildiği önemli. Savaşta kaçan milyonlarca insan aslında politik bir çatışmadan kaçıyor. Bundan azade düşünmek mümkün değil. Politizasyon tam da bu sebebin gerçekliğine ne kadar kredi verdiğinizle ilgili. Kutuplaştırıcı siyaset aslında Suriyeli göçmenlerin savaştan değil savaştan kaçtığı, meşru bir iktidara karşı gereksiz yere ayaklandıklarını,

Türkiye'ye bir siyasi proje dahilinde ithal edildiğini iddia ediyor. Bunun bir ucunda seküler Türk milliyetçiliği ve onun düşünce biçimi var, diğer tarafında ise daha İYİ Parti ve MHP'nin düşünce biçimi var. AKP'nin bu süreçte göçmenlerin yanında olduğunu iddia etmek de tabii ki mümkün değil. AB ile yapılan 2016 anlaşması aslında göçmenleri bir başka biçimde politize etti. Yani kurulu siyasetin içinde göçmenleri dayanımcı bir biçimde politize eden bir seçenek yaratmakta zorlanıyoruz diyebilirim.” (Canan ŞAHİN- İrkçılığa ve Milliyetçiliği Dur De Girişimi-Hepimiz Göçmeniz Aktivisti)

Suriyeliler seçim sürecinde siyasi partilerin seçim stratejisinin içerisinde popülist bir şekilde yer aldı. Seçim sonuçlarına bakıldığında ise Suriyelilere yönelik ayrıştırıcı siyasetin belirleyici olmadığı görüldü. Zira seçimden iki gün önce Ak Parti Başkanı ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Suriyelileri sulh durumu olmadan göndermeyeceklerine dair açıklamalarına rağmen Başkan olarak seçilmiştir.

“İrkçilik sıklıkla mevcut hayali cemaatlara, krizlerini anlaşılır kılmaya yarayacak gerçek düşmanlar bulmak için reaksiyoner bir hale bürünüyor. Siyasi kutuplaşmanın ana akım politik enstrüman olarak kullanıldığı ve bu nedenle yapay nedenlerle sahici öfke birikimi yaşayan kalabalıkların birbirine karşı bilelendiği bir siyasal iklimde Suriyelilerin varlığını politize etmek kolaylaşıyor. IŞİD saldırganlığının en çok yaşandığı dönemde her Suriyeli de potansiyel bir IŞİD üyesi görmek, sadece AKP göçmenlere kapıyı açtığı için tüm Suriyelilerin AKP'li olduğunu iddia etmek, her seçim öncesi Suriyelilerin sahte seçmenler olarak oy vereceğini ve oylarını da AKP'ye vereceğini iddia etmek, iktidarı göçmenlere düşmanlık yaparak, göçmenlere yönelik bir nefret dalgası örgütleyerek köşeye sıkıştırmaya çalışmak da sıradan politika yapma şekli oluyor. Göçmenleri düşmanlaştıran her unsur, ister Suriyelilerin varlığını kutuplaştırmak için kullanmak, isterse Suriyelileri uluslararası ilişkilerin pazarlık konusu haline getirmek olsun, daima çok tehlikeli toplumsal sonuçlara yol açabilecek yaklaşımlar olarak ele alınmalıdır.” (DSİP Eş Başkanı ve Hepimiz Göçmeniz Kampanyası Aktivisti Şenol KARAKAŞ)

Suriyelilerin kamusal alanda görünür olmalarıyla siyasette ve medyada ırkçılığa kadar varabilen ayrımcı söylemlerin dolaşıma girmesiyle bir güvenlik tehdidi, ekonomik bir yük olarak lanse edilerek düşmanlık, şiddet, korku iklimi yaratılmaktadır. Suriyeliler geleneksel medyanın yanı sıra sosyal medyada da ayrımcı ve düşmanlaştırıcı bir dilin (Tümeğ, 2018 :21) nesnesi haline getirilmektedir. Suriyelilere yönelik medyada ayrımcı söylemlerin üretilmesi nefret söylemlerini ve beraberinde şiddet olaylarını getirmektedir (Erdoğan, Kavukçuer ve Çetinkaya, 2017:17). Bu önyargılı, dışlayıcı ve ırkçı tutumlar toplumdaki Suriyelilere yönelik karşıtlığı derinleştirmektedir.

“Türkiye’de Suriyelilerin popülist, ırkçı, aşırı sağcı siyasi çekişmeler ile araçsallaştırılması, sayıları 4 milyona yaklaşan bir topluluğun “risk oluşturan bir topluluk” veya “düşman” olarak dışlanmasına neden olmaktadır. Bu dışlamaya, sokakta, işyerinde, okulda her yerde milyonlarca insan maruz kalmaktadır. 10 yılı aşkın süredir Türkiye’de bulunan ve muhtemeldir ki bundan sonra birlikte yaşayacağımız Suriyelilerin popülist söylemlere kurban edilmesi, geleceğin Türkiye’sinin barış ve huzuru için en hassas konulardan biridir. Siyaseten kolay olan, göçmenleri dışlayıcı, suçlayıcı, ötekileştirici söylemlere sarılarak, ev sahibi toplumdaki destek almaktır. Ama bu siyaset



ülkenin geleceği için büyük bir risk oluşturmaktadır. Suriyeliler üzerinden ucuz siyaset yapmak, bundan sonra birlikte yaşayacak iki toplumu, birbirinden uzaklaştıracak, toplumsal dışlamaya neden olacak bir siyasi araçtır.” (Prof. Dr. Yusuf ADIGÜZEL, Sakarya Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dekanı)

Türkiye’de polarize olmuş ve ortak iyide buluşamayan taraflar arasında dahi “toplumsal tutkal” haline gelmiş göçmen karşıtlığı ayrımcılık, ırkçılık, nefret suçlarını beslemektedir. Bu durum toplumsal ahengi bozan bir güvenlik sorununa neden olmaktadır. Bu durum toplumda korku yaratmakta, karşılıklı tehdit algısı ve güvensizlik ortamı doğurmaktadır.

“Suriyelilerin varlığını siyasi rant olarak kullanıyorlar. Bunun sonucunda toplumsal anlamda bir reddetme durumu ortaya çıkıyor. Bu reddetmeler sonucunda Suriyelilerin ağırlıklı yaşadığı bölgelerde evlerin taşlanmasına, yoldan geçen Suriyelilerin durdurulup dövülmesi ve iş yerlerinin yağmalanmasına kadar vahim sonuçlara ulaşabiliyor.” (Turgay ALDEMİR, Anadolu Federasyonu Başkanı)

Göç ırkçılık ve yabancı düşmanlığını beraberinde getirmiştir. Irkçılık ve yabancı düşmanlığı deneyimi altta yatan güvenlik açıklarını, krizler sırasında eşitsizliği, kaynak kıtlığını, toplumsal çatışmayı, ötekileştirmeyi ve koruma zorluklarını artırmıştır. Suriyeli ve Türk toplulukları arasındaki büyüyen uçurumun, bazı politikacılar tarafından siyasi rant dönüştürülmesi, gündelik siyasetin malzemesi haline getirilmesi Ankara-Altındağ, Pursaklar, İstanbul-Esenyurt, Nevşehir-Merkez gibi Suriyelilerin yaşadığı çeşitli bölgeler saldırıların yaşanmasına neden olmuştur.

“Ötekileştirilme dediğimiz durum göç ile karşılaşan tüm toplumlarda meydana gelen bir durumdur. Bunların uyumu ve bu uyumun geliştirilmesi kamunun ve sivil toplumun öncelikli gündemlerinden birisi olması gerekiyor. Göçün ilk yıllarındaki reddin şu dönemlerde azaldığını, kabulün arttığını müşahede etmekteyiz. Bu hiç de kolay olmadı, çok emek verildi, çok insan bedel ödedi. Aktif ve faal aklı önemsiyoruz, özellikle Gaziantep’te; Gaziantep modeli dediğimiz bir çalışma sistemimiz var. Yerel yönetimler, sivil toplum ve kamu her kesim kendi üzerine düşeni iş birliği ve koordinasyon içerisinde yapınca aslında çoğu sorun olarak gözüken meselenin hiç de öyle olmadığını gördük. Bu modeli yaymak lazım. Sosyal uyum kitapları, gazeteler, belgeseller, radyo, film vb. çalışmalarla bu uyumu arttırmak için gerçekleştirdiğimiz başka faaliyetler gerekmektedir. Bizim amacımız her insanın beş emniyetini koruma altına almaktır. Birincisi can emniyetini, ikincisi mal emniyetini, üçüncüsü din emniyetini, dördüncüsü namus emniyetini, beşincisi akıl emniyetini. Akıl emniyeti demek her insanın özgür iradesi ile tercihine saygı duymak demektir. Çabamız bu coğrafyada yeniden tıpkı tarihte olduğu gibi Selahaddin Eyyubi’nin Halep’ten, Şam’dan, Kudüs’e gittiği gibi; her din mensubunun, her kadının, her çocuğun akıl, nesil, can, mal emniyetinin korunduğu bir güne hazırlanmaktır. Yaşadığımız bu topraklarda bir kişi bile özgür değilse; biz özgür olamayız. Hürriyetimizin oluşması ve devamı, mutlaka özgürlüğümüzün geleceği için aramızda sivil toplum kuruluşlarında örgütlenmemiz gerekir. Suriyelilerin yaşadığı bölgelerde bulunan Suriyeli kanaat önderleri ile dönem dönem bir araya gelerek sorunlarımızı konuşuyoruz, çözüm için birbirimizle yardımlaşıyoruz ve çözüm için aklımızı, tecrübemizi ortaya koyarak birlikte çaba sarf edelim istiyoruz. Buna dair biz sahada birçok çalışmalar yapıyoruz. Geçtiğimiz yıllarda

Gaziantep'te, Ankara'da, İstanbul'da birçok toplantılar yaptık. Bundan sonra da Avrupa'ya gidip Almanya'ya, Fransa'ya, Amerika'ya yerleşen Suriyeli kardeşlerimizi bir araya getirip coğrafyamız ve Suriye için birlikte ne yapabiliriz onun çabası içerisinde olacağız. Etkili stratejiler oluşturmak istiyorsak masaya sorunun muhataplarını da dahil etmeliyiz." (Turgay ALDEMİR, Anadolu Federasyonu Başkanı).

Suriyelilerin güvenliği ele alınması gereken önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Güvenlik açısından en ciddi risk, karşıtlığın provokasyon sonucunda şiddetli bir kitle tepkisine dönüşmesidir. Yerel halkın tepkisinin en tehlikeli sonucu, Suriyelilerin kendi adalet ve güvenliklerini örgütleme ve sağlama ihtiyacı hissetmeleri olacaktır. Son dönemde Suriyeliler arasında ortak hareket etme ve kendilerini korumak için örgütlenme konusu tartışılmaya başlamıştır. Suriyelilerin hukuki kanallarla güvenliklerini tesis edememesi ve alternatif örgütlenme edimi ise çok daha büyük toplumsal/güvenlik sorunlarına neden olabilir.

## Sonuç Yerine:

### Geçici Misafirlikten, Kalıcı Yerleşmeye Evrilen Süreçte Türkiye'deki Suriyelilerin Yaşadıkları Sorunları Yeniden Tartışmak

Göçün türüne bakılmaksızın göçmenlerin dahil oldukları toplumla bütünleşmeleri için idari ve toplumsal düzeyde çözüm sunulması gerekmektedir. Suriye'de Mart 2011'den bu yana yaşanan iç savaşın sonucu Türkiye'de yaşayan ve sayıları 4 milyona yaklaşan Suriyelilerin göçünün 12. yılında yaşadıkları sorunlar her geçen gün artmaktadır. Gelinek noktada sorunlar, Suriyelilerin barınma ve gıdaya erişim gibi salt temel ihtiyaçlarını karşılamaıyla çözülebilecek sorunlar olmaktan çıkmıştır. Bu araştırmada Türkiye'deki Suriyelilerin yaşadıkları sorunların başlıcaları olan geçici koruma durumu, farklı kültürlerden iki halkın toplumsal ve kültürel uyumu, temel hizmet alanlarında karşılaşılan güçlükler, ekonomik kriz bağlamında ortaya çıkan sorunlar ve seçim sürecinde yaşadıkları sorunlar ele alınmıştır. Sahada Suriyeliler üzerine çalışmalar yapan akademisyen, siyasetçi ve STK başkan ve koordinatörleriyle derinlemesine mülakatlar ışığında her başlıkta öne çıkan sorunlar tartışılmıştır. Tartışılan sorunların akabinde devletin, yerel halkın ve Suriyelilerin bu sorunların çözümüne ilişkin nasıl aksiyonlar alabilecekleri üzerinde durulmalıdır.

Suriye'de savaşın uzaması ile durumun gittikçe kötüleşmesi ve Suriyelilerin Türkiye'deki kalıcılık ihtimalinin her geçen gün artması siyasal, toplumsal ve ekonomik yönleriyle toplum ve politikacılar tarafından değerlendirilen önemli konulardan biri haline gelmiştir. Suriyelilere kurumsal idari ve yasal düzenlemelerin yanı sıra Türkiye'nin sosyal, ekonomik, kültürel, demografik

ve güvenlik yapılarına nasıl entegre edileceği hususunda çalışmalar yapılmalıdır. İlk başlıkta ele alınan “Geçici koruma” durumunun uluslararası anlaşmalar ve misafirlikten kalıcılığa evrilen “de-facto” bu süreç içerisinde gözden geçirilmesi gerekmektedir. Suriyelilerin kalıcılığına yönelik farkındalık temel haklar üzerine temellendirilmeli ve her şeyden önce bu politikanın toplumsal açıdan meşruiyeti sağlanmalıdır. Suriyeliler için hak temelli kalıcı çözümler bulunmalıdır. Türkiye'nin Suriyelilere yaklaşımı hâlâ bunun “geçici bir olgu” olduğu varsayımına dayanmaktadır. Siyasa yapıcılarının Suriyelilerin kalıcı varlığına yanıt vermek için bir dizi kurumsal önlem alması ve uluslararası ortakların bu çabaları desteklemek için harekete geçmesi gerekmektedir. Bu önlemler kayıt, ilgili kurumlar arasında daha iyi koordinasyon, dil eğitimi, mesleki eğitim, çalışma hakkı ve planlı iskân siyasetine ve bunları kapsayacak bir göç yönetişimine dayanmalıdır. Uzmanların, akademisyenlerin, STK'ların ve uluslararası kuruluşların bilgi ve tavsiyelerinden yararlanarak Suriyeliler için bir entegrasyon stratejisi tasarlamak için bilimsel bir yaklaşım gereklidir. Bu aynı zamanda, uluslararası aktörlerin daha uzun vadeli planlama ve finansman fırsatlarına yönelik yaklaşımlarında değişiklik yapılmasını gerektirir. Türkiye Suriyelilere yönelik regülasyonlarında ve harcamalarında şeffaf olmalıdır.

Avrupa ve gelişmiş ülkelerle bu yükün paylaşılacağı bir siyaset üretmek ve meselenin insan hakları açısından çözülmesi elzemdir. Suriyelilerin ve bütün mültecilerin insanca ve onurlu bir şekilde yaşayacakları bir sistem oluşturulmalıdır. Bu anlamda Türkiye'nin AB ile girdiği stratejik iş birliği değerlidir. Geliştirilen iş birliğinin ekonomik kaynak aktarımının ötesinde boyutları olmalıdır. Küresel boyutta yapılması gereken en önemli iş birliği yurdundan edilmelerin önüne geçilmesidir. Türkiye, çoğunlukla da uluslararası partnerler ile iş birliğinde güncel sorunları çözmeye yönelik projeler geliştirmiş olsa da kapsamlı bir stratejik kararlılıktan ve planlamadan söz etmek hala mümkün değildir. Etkili stratejiler bulma noktasında AB ile ortak göç ve uyum politikalarının geliştirilmesi için Türk toplumunun Suriyelilerle beraber yaşamaya hazırlanması ve uygulanacak uyum politikaları için küresel deneyimlerden yararlanmak gerekmektedir. Uluslararası topluluk bu krizde yük paylaşımı kapsamında “Geri Kabul Antlaşması”<sup>17</sup> nın gereğini yerine getirmeli ve taahhütlerine sadık kalmalıdır.

Suriyelilerin anavatanlarına dönüşlerini kolaylaştırmak için iç ve dış politikada gerekenler yapılmaya devam edilirken, Suriyelilerin en azından büyük

17 Bkz. MHK - Türkiye ile AB Arasında İmza Edilen “Geri Kabul Antlaşması” T.C. AB Bakanlığı (2016). Türkiye- AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları. Erişim adresi [http://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye\\_ab\\_vize\\_muafiyeti\\_sureci\\_ve\\_geri\\_kabul\\_anlasma\\_si\\_hakkinda\\_temel\\_sorular\\_ve\\_yanitlari.pdf](http://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasma_si_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf)

bir kısmının Türkiye’de kalıcı olduğu gerçeğiyle yüzleşilmesi ve yeni düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu konuda yapılacak idari-yasal düzenlemelerin yanı sıra göç yönetişimini kurumsallaştırmak, göç yönetiminde bir kurumsal hafıza ortaya çıkarabilmek ve bunu politika yapım süreçlerine tahvil etmek gerekmektedir. Türkiye’nin Suriyelilere hâlihazırda sağladığı korumayı devam ettirmesi ve geri-göndermeme ilkesi gereği<sup>18</sup> uluslararası topluluk üzerine düşen sorumlulukları yerine getirerek hayata geçirmek gerekmektedir. Suriyelilerin “muhtaç” insanlar değil toplumsal yaşamın eşit, onurlu ve aktif bir parçası olan özneler olduğunun altını çizen yasal düzenlemelerin yapılması, bu alanda kazanılmış uluslararası hakların hızla tanınması, bu hakların ilan edilmesi yerinde olacaktır.

Yerel halkta olumsuz bir bakış açısı oluşmasında Suriyelilerin misafir olduğu yönündeki açıklamaların da dolaylı yoldan etkisi vardır. Zira misafirlik hak kavramını barındırmayan, ev sahibinin iyi niyetine dayalı bir ağırlama biçimidir. Bunun yerine birlikteliği ve tanımayı vurgulayan bir anlatı kurmak gerekmektedir. Göçlerinin onikinci yılını ardımızda bırakırken Suriyelilerin “misafir” değil, artık burada yaşayacak insanlar olarak kabul edilmesi, karar mekanizmalarına Suriyelilerin de dahil etmesi ve veri tabanlı politikalar üretmesi gerekmektedir.

İkinci başlıkta yer alan farklı iki halkı toplumsal ve kültürel uyumu konusunda toplumun bütün kesimleri kültürel açıklığa hazır olmalı ve bu geliştirilmelidir. Bunun için uyuma hazır olunması ve de aynı zamanda kültürel çeşitliliğe saygı gösterilmesi gerekmektedir. Kültürel uyumun başarılı ve pozitif olması için Suriyelilerle yerel halk arasında kültürlerarası iletişimin başarılı bir şekilde sağlayacak stratejilerin geliştirilmesi hayatidir. Türk ve Suriye halkları arasında geçmişten gelen ortak dini ve kültürel öğeler kültürel uyum sürecine katkıda bulunabilir. Yerel halk ve Suriyeliler arasındaki farklılıklar yerine ortak noktaların ve benzerliklerin vurgulanması, toplumsal uyum sorununun çözümüne katkı sağlayabilir. Yerel halkın Suriyelilerin birlikte yaşama kültürünün gelişimini sağlamaya çalışmak, önyargı ve korkuyu önlemek Türkiye toplumu ile Suriyeliler arasındaki kültürel etkileşimleri ve diyalogu geliştirmek hayatidir.

18 Geri gönderme yasağı (Non-refoulement) uluslararası özel hukukun temel bir ilkesidir. Bu yasak, sığınmacıların ırk, din, milliyet, belli bir sosyal gruba veya politik görüşe mensubiyetlerine dayalı muhtemel zulüm tehlikesi ile karşılaşacakları ülkelere gönderilmesini engeller. Bu ilke aynı zamanda uluslararası teamül hukuku kapsamında olup, Mültecilerin statüsüne ilişkin 1951 Tarihli Sözleşmeye veya 1967 Protokolüne taraf olmayan devletler için bile geçerlidir. Bkz. Vang (Yaz 2014). “Limitations of the Customary International Principle of Non-refoulement on Non-party States: Thailand Repatriates the Remaining Hmong-Lao Regardless of International Norms”. *Wisconsin International Law Journal*. 32 (2). ss. 355-383.

Suriyeliler artık Türkiye'nin bir gerçeği ise olumsuzlukları azaltmak için Suriyeliler ve yerel halk arasında diyalogu canlandırmak, sorunları tespit etmek ve anlaşmazlıkları çözmek gerekmektedir. Sosyal ayrışmaların önlenmesi Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde ötekileştirme, sosyal dışlama, birlikte yaşama konularında duyarlı olunmaya yönlendirmeler yapılmalıdır. Suriyeliler ve yerel halk arasında kültürlerarası ilişkilerin geliştirilmesi, olası çatışmaların asgariye indirilmesini ve barışçıl ilişkiler tesis edecek devlet politikaları hedeflenmelidir. Böyle barışçıl toplumsal bir politika başarılı olduğunda, yerel halk ve Suriyeliler arasında güven ve iyi niyet iklimi oluşur. Uzun vadeli uyum politikalarını formüle etmek ve uygulamalar tasarlamak önyargının aktif ayrımcılığa dönüşmesini önleyen, karşılıklı farkındalık ve kabulü destekleyen çalışmalar yapmak elzemdir.

Üçüncü başlıkta ele alınan temel ihtiyaçlar açısından yaşanan sorunların ekonomik ve politik perspektifle birlikte insani boyutunun ele alınması demokratik değerlerin de bir gereğidir. Suriyelilerin insan haklarına uygun standartlara ulaşmalarını sağlayacak; onların eğitimini, sağlığını, sosyal güvenliğini, toplumsal dayanışmalarını güçlendirecek ve toplumsal kabul mekanizmasını harekete geçirebilecek yeni sosyal politikaların üretilmesi elzemdir. Eğitim politikaları hem Suriyeli hem de Türkiyeli çocukların tamamının etnik ve sosyoekonomik farklılıklarını göz önüne alan kapsayıcı uyum programı ile gerçekleştirilmelidir. Bu konuda farkındalık yaratmak çok kültürlülük, insan hakları ve barış gibi konularda olumlu algıyı güçlendirecek kapsamlı bir eğitim programı gereklidir. Özellikle zorunlu eğitim çağındaki Suriyeli çocuk ile yetişkinlerin eğitim hakkından yararlandırılması gerekmektedir. Suriyelilerin eğitime erişimini artırmaya, öğretim programını iyileştirmeye, eğitim yönetişimini güçlendirmeye yönelik kapsayıcı eğitim politikaları gerekmektedir.

Dördüncü başlıkta ele alınan ekonomik kriz bağlamında yaşadıkları sorunlar noktasında evveliyetle Suriyelilerin ekonomiye katkısı için mağdur edildikleri çalışma haklarının düzenlenmesi gerekmektedir. Suriyelilerin istihdama dahil edilmesi için iktisadi faaliyetlerini kısıtlayan düzenlemeler kaldırılmalı ve ekonomiye katkı yapmaları kolaylaştırılmalıdır. Daha somut olarak, çalışma izni almaları, iş kurlmaları, personel istihdam etmeleri, bankacılık, kredi, ihracat ve ithalat gibi alanlarda yaşadıkları sorunlar elimine edilmeli ve diğer ekonomik aktörlerle eşit şartlarda faaliyette bulunmaları sağlanmalıdır. Suriyeli iş insanları tarafından kurulan şirketlerin de tıpkı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan bireylerce kurulan şirketler gibi serbest ve eşit koşullarda faaliyet göstermelerinin önündeki engeller kaldırılmalıdır (Özipek, UTESAV Raporu,2018). Suriye göçü ile önemli bir Arapça bilen insan kaynağı vardır ve Arap ülkeleriyle ticaret yapan Türkiye'nin de bu kaynağa

ihtiyacı vardır. Bu çerçevede Türkiye’de yaşayan Suriyeliler emekleri, meslekleri ve nitelikleriyle ekonomiye çok boyutlu katkı yapmaktadırlar. Bunun işgücü piyasasında orta vadede bir kazanım olarak görülmesi gerektiği halka anlatılmalıdır. Suriyelilerin istihdama katılmasının pozitif bağlamda etkilerinin amprik verilerle daha fazla araştırılması, Suriyelilere yönelik olumsuz propagandaların neden olduğu “ekonomiye yük” olduklarına dair ön yargıyı kırmak, aksine ekonomik dinamizmi artıran, üretici ve tüketici olarak ekonomiye katkılarını ön plana çıkarılması gerekmektedir.

Suriyelilere yönelik yardım programlarında hem vatandaşların bilgilendirildiği hem de yardımların her iki toplumda ihtiyacı olanlara dağıtıldığı şeffaf bir politika ihdas edilmesi gerekmektedir. Suriyelileri sürekli yardım edilecek bir topluluk olarak konumlandırmak onların mağduriyetlerini kronikleştirmektedir. Suriyelilere ilişkin olarak yalnızca yardım dağıtma ya da yardım olarak geçinebilmelerini sağlayan formüller yerine ekonomik sorunlarının çözümüne gidilmesi gerekmektedir. Suriyelilerin büyük çoğunluğunun öngörülebilir bir gelecekte ülkelerine dönmeyecekleri göz önüne alındığında sürdürülebilir olmayan maddi yardımlar yerine işgücünün bir parçası olmalarını sağlayacak yolların açılması gerekmektedir.

Beşinci başlıkta yer alan seçim sürecinde yaşanan sorunlara ilişkin Suriye savaşının da etkisiyle ülkemizde başlayan ayrıştırmacı ve kutuplaştırmacı siyaset dilinin terkedilmesi elzemdir. Nefret ve öfke söyleminden kurtulmak için yetkililerin Suriyelilere dair bir algı yönetimi için günübirlik politikalar yerine uzun dönemli politikalar üretmesi gerekir. Türkiye’de iktidarın bu gerçeklikle yüzleşmesi, stratejik kararlar alması, siyasilerin, kamu görevlilerinin açıklamalarında Suriyelilerin hak sahibi bireyler olduğunun altının çizmesi gerekmektedir. Suriyelilerin geleceğine ilişkin tartışmalar kamusal alanda tüm siyasi partilerin önünde, toplumun her kesiminden temsilcilerle, yönetimin her düzeyinde yürütülmeli; böylece çeşitli toplumsal grupların ve vatandaşların fikirlerini ifade edebileceği daha kapsayıcı ve açık bir uyum politikasına temel oluşturmalıdır.

İki topluluğun birbirine nasıl davranacağını siyaset kurumunun tepkileri gösterecektir. Toplumsal olguları yönetmek için toplumsal sözleşmeye dayalı bir hukuk sistemine gereksinim vardır. Önümüzdeki dönemde en yüksek risk konularından biri olan bu mevzunun Türkiye’nin acı tecrübeler yaşamadan, sağduyulu ve anlayışlı bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Devletin Türk toplumunun da dayanıklılığını artıracak, içinde şeffaflığın da yer aldığı sağlıklı bir iletişim stratejisi geliştirmesi elzemdir. Özellikle alınan kararların halkla şeffaf biçimde paylaşılması dezenformasyona sebebiyet vermekte

ve Suriyelilerin dışlanmaya, ötekileştirilmeye ve hedef gösterilmesine neden olmaktadır. Türkiye'deki Suriyelilerin varlığının, nefret ve yabancı düşmanlığına dönüşmemesi ve toplumsal çatışmaya neden olmamasına engel olunması gerekmektedir. Suriyeliler artık Türkiye'nin bir gerçeği ise, bunun olumsuz etkilerini azaltacak, olumlu etkilerini daha fazla hayata geçirecek önlemler üzerinde durulmalıdır.

Mevcut sistemin hem göçmenler hem de Türkler için sorunlar yarattığı ve bu sorunların popülist siyaset ve siyasetçiler tarafından istismar edildiği ortadayken insan hakları temelli yeni bir siyasete ihtiyaç vardır. Göçmen karşıtı popülist söylemler siyasi partiler açısından kısa vadede kolay oya tahvil edilebilecek gibi gelse de Türkiye gibi göçmen nüfusun yüksek olduğu ülkelerde gelecekte çalmaktadır. Sığınmacı aleyhtarı bir popülizm karşısına bir alternatif geliştirilmelidir. Çünkü göçmen krizi yüzyılın sorunu ve buna karşı ortak bir dayanışma ve mücadele hattının inşası, dünya ölçeğinde kamusal vicdanın harekete geçirilmesini gerekli kılar. Göçmen karşıtı popülist siyaset ve siyasetçilerin nefret objesi haline gelen Suriyelilerle dayanışmak ve daha sı birlikte yaşamayı öğrenmek karanlık bir gelecekte kaçınmak ve daha iyi bir gelecek tahayyülü için şarttır.

## Kaynakça

- Adıgüzel, Y. (2016). Göçmenlerin Kültürel uyumu, *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler*, Wald Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı Yay.
- Akçiçek, A. (2015). Türkiye'deki Suriyelilerin Toplumsal ve Ekonomik Uyumu. *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı 80, Güz 2015. ss. 51-61.
- Aktan, M., Özcan, E., & Pak Güre, M. (2018). Sosyal Sürdürülebilirlik Bağlamında Türkiye'de Sığınmacı Ve Mülteci Sorunsalı, *Journal of International Social Research*, 11(56), ss. 427-440.
- Ayla, F., Karadağ Koç, G. (2013). *Gaziantep'te Kamplar Dışında Yaşayan Suriyeli Göçmenler Ön İnceleme Ziyareti Suriyeli Göçmenlerle İlgili Alan Araştırmaları*, Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği yay.
- Bosswick, W., ve Heckmann, F. (2006). *Integration of migrants: Contribution of local and regional authorities*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions Pubs.
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*. 3. 77-101.
- Burgess, A. (2004). Refugee reports: Health challenges for refugees and immigrants, *Immigrants and Refugee Service of America*, 25(2).
- Buz, S. (2004). *Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul Mültecilik*, Ankara: SGDD Yayınları, Yayın No. 5.
- Creswell, John W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*, Thousand Oaks: Sage Publications

- Dey, I. (1993). *Qualitative data analysis: A user-friendly guide for social scientists*. London: Routledge.
- Doğanay Ü. ve Çoban Keneş H. (2016). Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. *Mülkiye Dergisi*, 40 (1).
- Emin, N. M. (2016). *Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları*, Ankara: SETA Vakfı Yayınları, No: 153.
- Erdoğan, M. (2019). Türkiye`deki Suriyeli Mülteciler, *Konrad Adenauer Stiftung*, İstanbul.
- Erdoğan, M. ve Ünver, C. (2015). *Türk İş Dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler Konusundaki Görüş, Düşünce ve Önerileri*, TİSK, Ankara.
- Gibson, W., & Brown, A. (2009). *Working with qualitative data*. Sage Publications.
- J. Lofland ve L. H. Lofland (1995). *Analyzing Social Settings: a guide to qualitative observation and analysis*. Belmont, CA, Wadsworth Publishing Company.
- Kahraman, S. ve Tanıyıcı, Ş. (2018). Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılar Örneğinde Çok Düzeyli Göç Yönetişimi, *TESAM Akademi Dergisi*, 5(1), ss. 235-280.
- Karadağ, Ö., ve Altıntaş, K. H. (2010). *Mülteciler ve Sağlık*. TAF Preventive Medicine Bulletin, 9(1).
- Man, F. (2015). Modernlik ve Yabancılar: Bir ‘Günah Keçisi’ Kategorisi Olarak Emek Piyasasındaki Suriyeli Göçmenler Örneği, 7. *Sosyal İnsan Hakları Sempozyumu*, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Mercy Corps, (2015). “Analysis of Host Community-Refugee Tensions”; Mercy Corps, “Mapping of Host Community-Refugee Tensions,”; CARE International, “Inter-Community Relations: A Study of the Impact of the Syrian Refugee Influx on the Lebanese Host Community and its Repercussions on the Social Cohesion Contexts North and Mount Lebanon: T5 and Chouf.
- Muzaffer, K. O. Ç., Görücü, İ., ve Akbiyik, N. (2015). Suriyeli Sığınmacılar ve İstihdam Problemleri, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), s 90.
- Özipek, B. B. (ed.) (2018). *Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi: Evrensel Tecrübe Işığında Bir Etkiyi Konuşmak*, UTESAV Raporu, İstanbul.
- Özipek, B. B. & Tanrıku, F. (2020). *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Göç ve Suriyeli Sığınmacılar Algılar, Olgular ve Gerçekler*, Nobel Yayınları, Ankara
- Penninx, R. (2004). Integration of migrants. Economic, social, cultural, and political dimensions, background paper for the European Population Forum, *Population Challenges and Policy Responses*, 12-14 January, Geneva. ss. 137–152.
- Sağıroğlu, A. Z. (2016). Türkiye’de Merkezi Göç Yönetimi. H. Alper, M. Duman, & A. Esen (Eds.), *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler Ve Öneriler* (P. 58). İstanbul: Aryan Basım.
- Samson, R. (2006). *The Cultural Integration Model and European Transformation: The Case of Romania*. Copenhagen: Centre for the Study of Europe, Department of International Culture and Communication Studies, Copenhagen Business School.
- Strauss A. ve J. Corbin (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. New Delhi: SAGE Publications, 1990, s.37.
- Topal, A. H. (2015). *Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü*, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2 (1). Bahar 2015; 05-22.; Ekşi, N. (2012). “Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Hukukî Statüsü”, *Legal Hukuk Dergisi*, Cilt 10, Sayı 119, 2012, s. 3-22.



- Tümeğ, D. (2018). *Türk Halkının Suriyeli Sığınmacı / Mülteci Algısı Mevcut Durum, Saha Çalışması ve Politika Önerileri*, Ankara: Türksam Yay., s. 21.
- Tümtaş, M. Sertaç. (2020) *Nöbetleşe Dışlanma -Göç ve Sosyal Dışlanma Döngüsü*. İstanbul, İletişim Yayınları, Ankara.
- Ünal, S. (2014). "Türkiye'nin Beklenmedik Konukları: 'Öteki' Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi". *Journal of World of Turk*, 6(3), 76.
- V. Braun ve V. Clarke (2006). Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, S. 3.
- Vang, Jerry (2014). Limitations of the Customary International Principle of Non-refoulement on Non-party States: Thailand Repatriates the Remaining Hmong-Lao Regardless of International Norms. *Wisconsin International Law Journal*. 32 (2): 355-383.
- Yavuz, Ö. (2015). Türkiye'deki Suriyeli Mültecilere Yapılan Sağlık Yardımlarının Yasal ve Etik Temelleri, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* C. 12, S. 30, ss. 265-280.
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), ss. 107-126.

### Raporlar ve İnternet Kaynakları

- Directorate General of Migration Management official website, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Eğitim Reformu Girişimi (ERG). *Bir Arada Yaşamı ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimle İnşa Etmek*, <https://indd.adobe.com/view/6066c857-843a-4d49-b7e9-77f635a950cf>
- Göç İdaresi Göçmenlerin Entegrasyonu İçin Yerel Kuruluşların Öğrenimi 2015-Avrupa'daki Göçmenlerin Entegrasyonu'nda Yerel Kuruluşlar ve Çalışanlar için Rehber Kitap. 2. s. 24,25, [http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@arabstates/@ro-beirut/documents/publication/wcms\\_364162.pdf](http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@arabstates/@ro-beirut/documents/publication/wcms_364162.pdf)
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, *Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler*, <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyelileryildirim>
- Suriyeliler Barometresi 2021: Suriyelilerle Uyum içinde Yaşamın Çerçevesi*. <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2022/12/SB-2021-TURKCE-01122022.pdf>
- T.C. AB Bakanlığı (2016). *Türkiye- AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları*. Erişim adresi [http://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye\\_ab\\_vize\\_muafiyeti\\_sureci\\_ve\\_geri\\_kabul\\_anlasma\\_si\\_hakkinda\\_temel\\_sorular\\_ve\\_yanitlari.pdf](http://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasma_si_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf)
- Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Sığınmacılar ve Kayıt Dışı Göçmenler Raporu*. TÜRK- İŞ. 3 Şubat 2020, <https://www.raporlar.org/turkiyede-yasayan-suriyeli-siginmacilar-ve-kayit-disi-gocmenler-raporu-turk-is/>
- UNHCR, (2009) *What is Temporary Protection?*, <https://help.unhcr.org/turkey/information-for-syrians/temporary-protection-in-turkey/>
- UNHCR, (2014) *Syrian Refugees in Europe: What Europe Can Do to Ensure Protection and Solidarity*, <http://www.refworld.org/docid/53b69f574.html>